

Haldenvassdraget

Konsejjon m.v.

Landbruk / regulering

I forbindelse med fornyelse av konsesjonsvilkår og erstatningskrav ble det foretatt en jord- og skogbruksregistrering. Av denne registreringen går det bl.a. fram hva som kunne ha vært dyrka jord og skogsmark ved "normal" vannstand i vassdraget.

REGULERINGSHØYDE	DYRKINGSJORD	SKOGSMARK
1 meter	620 da	400 da
1,5 meter	960 da	575 da

Ellers foreligger nærmere og mere omfattende beskrivelser fra denne registrering.

Når det gjelder omsetning av tømmer i Haldenvassdragets Skogeierforening, kan vises til Haldenvassdragets Skogeierforening sin jublieumsberetning. Skulle også anta at Haldenvassdragets Tømmermåling sin jublieumsberetning kan gi interessante opplysninger angående innmålt virke i distriktet.

Med hilsen

Haldenvassdragets Grunneierutvalg

Gunnar Grisling

(Gunnar Grisling)

UTTALELSE TIL SØKNAD OM FORNYET KONSESJON FOR REGULERING AV ØYMARKSJØEN, ASPERN OG ARA I HALDENVASSDRAGET.

I

Hva søknaden gjelder.

Halden Hovedvassdrags Brukseierforening har i brev til Industridepartementet av 8/7 1976 på vegne av de private reguleringsdeltakerne i foreningen søkt om fornyet konsesjon for tilleggsregulering av Øymarksjøen, Aspern og Ara.

I søknaden er angitt at de private andelene utgjør 80.21 %.

II.

Reguleringene.

Tillatelse til ytterligere regulering av nevnte sjø ble meddelt ved Kgl. res. av 20/9 1929.

Reguleringene ble gjennomført ved hevning av HRV med 2.187 fot = 0.686 meter. Den totale reguleringshøyde Øymarksjøen er 1.00 meter, mens den i Aspern og Ara er 1.63 meter.

Konsesjonstiden for de private deltagerne i reguleringsanlegget utløper 20/9 1979.

III.

Ny konsesjon.

I brevet fra Brukseierforeningen angis at det søkes om fornyet konsesjon. Kommunen går ut fra at det her siktes til vassdragsreguleringslovens § 20 hvorefter Kongen med Stortingets samtykke har adgang til å gi tilsagn om ny reguleringskonsesjon.

Selv om det her bare dreier seg om ny konsesjon for de private eierandelene i reguleringsanlegget, går kommunen ut fra at søknaden blir å behandle på vanlig måte som en søknad om ny konsesjon.

De prinsipper konsesjonsmyndighetene har lagt til grunn ved behandlingen av andre lignende reguleringsaker i den siste tid, så som f.eks. Valdresreguleringen, Nye Osa Kraftverk, (St. prp. 111/75-76 og Innst. S nr. 304 1975-76) osv., må derfor også komme til anvendelse ved behandlingen av denne søknaden.

Dette innebærer at regulerings-skadene må vurderes på ny, både inngrepene for den enkelte eiendom og skadene på naturmiljøet og naturinteressene. Virkningene må dessuten ses i sammenheng med den betydelige kraftinnvinning som også de private falleierne nyter godt av og de meget beskjedne erstatninger og konsesjonsavgifter som i sin tid ble fastsatt og som har løpt uendret i hele konsesjonstiden. Videre må det legges avgjørende vekt på at betydelige naturrikdommer for all fremtid føres bort fra de berørte distrikter.

Før en går inn på de vilkår som må stilles for ny konsesjon, er det derfor nødvendig å se noe nærmere på de viktigste skadevirkningene.

IV.

Det er naturlig å vurdere de samfunnsmessige virkningene og de privatøkonomiske skadene hver for seg.

1. De samfunnsøkonomiske virkningene.

De berørte sjøer er alle lavlandsmagasiner som i sin helhet er omkranset av jord og skogbruksarealer. Det er derfor først grunn til å understreke at reguleringene av Øymarksjøen, Aspern og Ara påfører disse produktive områdene betydelige skader, særlig når det gjelder jordbruksdriften.

Det er ingen tvil om at fortsatt regulering vil legge en betydelig demper på aktiviteten i disse lavtliggende områdene og påføre jordbruksnæringen store skadevirkninger. I denne sammenheng er det særlig grunn til å vise til de opplysninger som er fremlagt i forbindelse med uttalelse fra fylkeslandbruksstyret av 31/8 1977.

"Konklusjon.

Ut fra de vurderinger og beregninger vi har foretatt vil utvalget tilråde fylkeslandbruksstyret når de skal behandle konsesjonssøknaden følgende:

"En går primært inn for at det gis konsesjon for regulering av Øymarksjøen, Ara og Aspern til en reguleringshøyde tilsvarende kote 0,5 m.

Subsidiært gis det konsesjon på regulering til høyde kote 1,0 m, men med høyeste regulerte vannstand kote 0,5 i vekstsesongen.

Uansett hvilken reguleringshøyde det blir gitt konsesjon på må det utarbeides et tappereglement slik at høyeste tillatte reguleringshøyde ikke overskrides.

Når en ut fra langvarige forsøk vet at en taper 4 - 5 kg korn pr. dag såing blir utsatt, kommer en opp i betydelige tap. Ved 14 dagers utsettelse av såing p.g.a. flom får en et direkte tap på 70 kg korn dvs. ca. 90 kr. pr. dekar.

Utvalget vil også påpeke at det finner det naturlig at ved ny konsesjon må grunneierne få erstatning som er i tråd med dagens forutsetninger og priser." "

Fylkeslandbrukets vedtak har følgende ordlyd:

"Fylkeslandbruksstyret kan anbefale at Halden Hovedvassdrags Brukseierforening gis konsesjon for regulering av Øymarksjøen, Ara og Aspern til en reguleringshøyde tilsvarende kote 0,5 m.

Subsidiært anbefales konsesjon gitt på regulering til høyde kote 1,0 m, men med høyeste regulerte vannstand kote 0,5 m i vekstsesongen.

Uansett hvilken reguleringshøyde det blir gitt konsesjon på må det utarbeides et tappereglement slik at høyeste tillatte reguleringshøyde ikke overskrides.

Fylkeslandbruksstyret viser i denne forbindelse til uttalelse av 18.8.1977 avgitt av fylkesagronom Øivind Landmark, herredsagronomene Ole Størholt og Alex Holund samt til uttalelse av 12.8. 1977 avgitt av skogbrukskonsulent Håkon Taraldrud, Halden vassdragets skogeierforening.

Fylkeslandbruksstyret viser til Idd Bondelags brev av 17.1. 1977. Etter fylkeslandbruksstyrets mening må vurderingen av vannressursene idag komme inn i en ny fase. Regulantene fikk opprinnelig en altfor begunstiget stilling på grunn av at deres inngrep ikke hadde så store samfunnsmessige konsekvenser som idag. Man la den gang ensidig og avgjørende vekt på hensynet til kraftforsyningen og lot hensynet til landbruket komme i annen rekke. Dessuten er skadevirkningen på moderne landbruk som påvist i herredsagronomens utredning av helt annen betydning enn den gang. Dertil kommer at vannforsyningen i moderne jordbruk ofte er en minimumsfaktor. Landbrukets behov for irrigasjon er derfor idag av stor samfunnsmessig betydning, og må nå komme sterkt inn i vurderingen av disponering av vannressursene. Dette kan i nær fremtid kreve en om-

prioritering når det gjelder disponering av vannressursene. Disse forhold mener fylkeslandbruksstyret må tas med i betraktningen når konsesjoner på vannkraft skal fornyes bl.a. ved vurdering av konsesjonstidens lengde, erstatningens størrelse til grunneierne m.m.

Fylkeslandbruksstyret ber videre Industridepartementet vurdere om konsesjonaren skal pålegges å bygge fiske-trapper i fossene i vassdraget. "

Når det gjelder skogbruket vises til uttalelse fra Haldenvassdragets Skogeierforening av 12/8 1977.

Det fremgår klart av foranstående sitater at skadevirkningene for primærnæringen vil bli betydelige og så store at dette igjen vil påvirke selve næringsgrunnlaget i de berørte kommunene.

I tillegg til foranstående har fylkeslandbruksstyret sterkt understreket vannets betydning for moderne jordbruk. Behovet for vann til jordvanning er idag et helt annet enn for 50 år siden da det ensidig ble lagt vekt på bruken av vannet til kraftproduksjon. Særlig i tørre somre vil mangel på muligheten for kunstig vatning kunne bli katastrofal.

Vassdragets betydning som resipient for kloakkutslipp må også i denne forbindelse trekkes frem. Likeledes vassdragets verdi som rekreasjonsområde for turister og innenbygdsboende, særlig når det gjelder sportfiske m.v.

2. Privatøkonomiske skadevirkninger.

De enkelte eiendommer rundt sjøene er gjennom hele den forløpne reguleringsperiode påført meget store skadevirkninger.

Ved de avholdte skjønn ble erstatningene fastsatt til kr. 9.128.88 i årlige beløp og kr. 68.307.50 som engangs-erstatning. De årlige erstatningene har stått uforandret i de år som er gått, og de utgjør selvsagt idag bare en brøkdel av det økonomiske tap reguleringene innebærer år om annet, jfr. den sakkyndige utredning referert foran.

Skadevirkningene er økonomisk sett økende og gapet mellom tapet og erstatningene blir stadig større. Dette skyldes i første rekke utviklingen i moderne jordbruksdrift og den stadig synkende pengeverdi.

Konsesjonsvilkårene.

hovedspørsmål:

1. Nye alminnelige vilkår for ny konsesjon.
2. Oppjustering av eksisterende avgifter.
3. Oppjustering av de tidligere fastsatte årlige erstatninger til grunneierne.

Ad 1.

a) Det sakkyndige utvalg for vurdering av skadevirkningene og fylkeslandbruksstyret har sterkt gått inn for å begrense bruken av disse magasinene for fremtiden.

Kommunen vil for sitt vedkommende støtte opp om det vedtak som er truffet av fylkeslandbruksstyret og som er tatt inn foran på s. 4 flg.

Dette vil innebære en endring av gjeldende manøvreringsreglement. Videre vil dette også nødvendiggjøre endringer av tappemulighetene fra de eksisterende dammer. Særlig gjelder dette utløpet fra Øymarksjøen. I denne forbindelse vises til utredning fra Hydroconsult, sivilingeniør Erik Røstad A/S hvor disse spørsmålene er nærmere vurdert i rapport datert 6. februar 1978.

b) Sikring av vannforsyning til bakenforliggende jordbruks-
eiendommer.

Som nevnt av fylkeslandbruksstyret vil behovet for jordvatning for fremtiden bli langt større enn det har vært til nå.

Vatn er en minimumsfaktor i disse områdene og det er bare hovedvassdraget som kan sikre tilstrekkelig forsyning i en fremtidig tørkeperiode.

Det vil neppe by på problemer for de eiendommer som støter direkte til vassdraget å skaffe nok vatn til vatning. Behovet melder seg for de bakenforliggende bruk og for disse må stilles opp som konsesjonsvilkår at de skal ha rett til for fremtiden å ta vann fra de etablerte magasiner til jordvatning uten at konsesjonærene kan kreve erstatning for dette.

Dette kravet er av vital betydning for kommunen og næringslivet i bygda.

Når det gjelder behovet for vann vises til

c) Sikring av vann til alminnelig sivilt forbruk og industri vann.

Forsyningen av vann til alminnelig sivilt behov og industriforbruk må også sikres gjennom den meddelte konsesjon slik at oppsitterne i kommunen og gamle og nye industribedrifter blir sikret rett til uttak av nødvendig vann fra de etablerte magasinene uten å måtte betale for dette til konsesjonæren.

Det er ikke mulig idag å anslå hvor store vannmengder dette for fremtiden kan dreie seg om, men kommunen kan ikke godta at det gis tillatelse til regulering av hovedvassdraget uten at bygda sikres tilstrekkelig vannforsyning til alle fremtidige behov uten å måtte ekspropriere rett til uttak av de etablerte magasiner. Kraftverkernes behov må her komme i annen rekke.

d) Konsesjonsavgifter.

Konsesjonsavgiftene må fastsettes til lovens maksimum, d.v.s. kr. 10.- pr. innvunnet nat/hk.

Ved konsesjonsavgiftens størrelse må det tas hensyn til at disse magasinene ligger midt i bygda og derved påfører kommunen større skadevirkninger enn om de lå i uproduktive områder.

Videre må det tas hensyn til den nytte falleierne har av magasinet ved at det nå er unødvendig med nye storinvesteringer i damanlegg m.v. Den fastsatte regulering gir derfor kraftverks-eierne større nettoinntekter enn etablering av et helt nytt magasin ville innebære.

e) Konsesjonskraft.

Bestemmelse om avgivelse av konsesjonskraft er inntatt i pkt. 21 i konsesjonen fra 1929. Om prisfastsettelsen heter det bl.a.:

"Kraften leveres etter en maksimalpris beregnet på å dekke produksjonsomkostningene - deri innbefattet 6 procent rente av anleggskapitalen - med tillegg av 20 procent. Hvis prisen beregnet på denne måte vil bli uforholdsmessig høy, fordi bare en mindre del av den kraft vannfallet kan gi er tatt i bruk, kan dog kraften istedet forlanges avgitt etter en maksimalpris, som svarer til den gjengse pris ved bortleie av kraft i distriktet. Maksimalprisen fastsettes ved overenskomst mellom vedkommende departement og konsesjonæren eller i mangel av overenskomst ved skjønn".

Etter endringene i vassdragsreguleringsloven 10/4 1959 skal prisen på konsesjonskraft fastsettes slik i henhold til § 12 post 15:

"Kraften skal leveres til vanlig pris i vedkommende forsynings- eller samkjøringsområde. Dersom det ikke er mulig å påvise noen slik pris, skal kraften leveres til selvkostende. Hvis den pris som således skal legges til grunn blir uforholdsmessig høy, fordi bare en mindre del av den kraft, vannfallet, eller fallene kan gi er tatt i bruk, skal kraften leveres til rimelig pris. Uenighet om prisen avgjøres av vedkommende departement."

En går som en selvfølge ut fra at konsesjonskraft fortsatt pålegges avgitt med inntil 10 % av den innvunne kraftmengden.

Det må antas at prisen beregnes som angitt i tillatelsen av 1929 vil ligge betydelig lavere enn den alminnelige kraftpris den henvises til i reguleringslovens § 12, nr. 15.

Anvendelse av vassdragsreguleringslovens regler slik de nå lyder, vil derfor frata kommunen en økonomisk fordel som ikke var tilsiktet ved lovendringen i 1959. Samtidig vil dette selvsagt innebære tilsvarende økonomisk fordel for regulantene.

Det kan ikke antas at vassdragsreguleringslovens § 20 a må tolkes slik at det ikke er adgang til å forlenge tidligere fastsatte konsesjonsvilkår. Særlig må det være naturlig å gjøre dette her hvor de øvrige deltagerne i reguleringen, som har en ikke tidsbegrenset konsesjon, også for fremtiden må levere kraft til den pris som er fastsatt i pkt. 21 i tillatelsen. Det må derfor fremstille seg som naturlig og rettferdig at man fastsetter prisen og konsesjonskraften på den måte som faller gunstigst ut for avtakerne.

f) Næringsfond.

Som nevnt foran, fører reguleringen til betydelige skader

og ulemper for de berørte eiendommer. Dette vil igjen føre til redusert næringsvirksomhet og dermed påføre kommunen betydelige inntektstap. Det er i denne forbindelse grunn til å peke på følgende forhold av særlig betydning for kommunen:

1. Med en reguleringshøyde på 1.63 for Aspern og Ara og 1.00 meter for Øymarksjøen vil vekstmulighetene på lavtliggende områder rundt sjøene påvirkes sterkt i negativ retning. Både jordbruket og skogbruket vil her påføres vesentlige produksjonstap som nevnt foran.
2. Kommunen har idag overskudd av arbeidskraft. Reduserte næringsmuligheter innen kommunen vil forsterke disse sysselsettingsproblemene.
3. Magasiner som etableres i strøk som utnyttes effektivt, både når det gjelder skog- og jordbruk og på annen måte, vil som regel føre til større inntektstap for kommunen og redusere muligheter for aktiv næringspolitikk enn for magasiner som ligger i uproduktive høyfjellsområder. Med den beliggenhet nevnte sjøer har, er det tvilsomt om de idag ville ha blitt tillatt regulert med de høyder som ble fastsatt i 1929.
4. Som kompensasjon for det næringstap som påføres kommunen, og som en rimelig godtgjørelse for de naturrikdommer som her føres bort for all fremtid, må konsesjonærene i medhold av vassdragsreguleringslovens § 12, post 8 pålegges å innbetale et næringsfond til kommunen på minimum kr. Fonds-
midlene plasseres straks i lokal bank og forvaltes av kommunen etter vedtekter som godkjennes av departementet.

Fiskefond.

Som nevnt foran vil reguleringene medføre skader på fisket i disse sjøene. Det er også grunn til å regne med langtidsvirkninger som kan forverre situasjonen i tiden fremover.

Det er mulig å gjenopprette en del av skadevirkningene ved å intensivere fiskepleien. Det må derfor stilles midler til disposisjon som gjør det mulig å drive fiskekultivering i de berørte sjøer.

Kommunen må derfor kreve at det blir avsatt et fiskefond på minimum kr. . Fondet må utbetales så snart konsesjon er gitt og forvaltes av kommunen i henhold til vedtekter godtatt av departementet.

Videre må Landbruksdepartementet meddeles fullmakt til å pålegge de tiltak som er nødvendige for å sikre den fiskestamme som reguleringen gir muligheter for ved utsetting av yngel og settefisk, fiskeribiologisk undersøkelser osv.

g) Resipientforholdene.

Det må tas forbehold i konsesjonen om fremtidige pålegg om minstevannføringer, pålegg om utførelse av renseanlegg osv. i den grad resipientforholdene blir forverret som følge av reguleringene av nevnte sjøer. Det vises i denne forbindelse til brev av fra Norsk Institutt for vannforskning hvor det anbefales satt i verk et undersøkelsesprogram for vassdraget. Når dette programmet er ferdigbehandlet, bør de endelige vilkår fastsettes.

h) Generelt forbehold om senere endringer.

I konsesjonsvilkårene bør inntas et generelt forbehold om endringer av vilkårene dersom reguleringene fører til skader for almene interesser som man idag ikke har full oversikt over. Forbehold om endringer bør også inntas i manøvreringsreglementet på vanlig måte.

2. Justering av tidligere konsesjonsavgifter.

Etter hvert som nedgangen i kroneverdien har økt fra år til år, har tapene for kommunene som får utbetalt årlige avgifter økt i takt med inflasjonen. Særlig stort blir tapet i realverdiene når beløpet som her er fastsatt for bortimot 50 år siden.

For Statens egne reguleringer har det skjedd betydelige oppjusteringer av avgiftene i de siste årene.

I forbindelse med endringer av avgiftssatsene i vassdragsreguleringsloven i 1974 til kr. 10.- pr. nat/hk uttalte

Industridepartementet i Inst. O nr. 58 1973-74:

"Komiteen forutset at staten på billighetsgrunnlag foretar ein slik justering også for eldre statsreguleringar, på same måte som det vart gjennomført etter lovendringa 10. april 1959. For eldre reguleringar foretatt av andre enn staten er det etter komiteen si meining ynskjeleg om også desse verkene kunne gå med på ein tilsvarende revisjon og komiteen vil rette ei oppmoding til desse om ei slik billighetsjustering.

Komiteen er merksam på at nye reglar kan reise krav om ein tilsvarende revisjon av reglane for dei årlege erstatningar til grunneigarar og vil be departementet om å vurdera ein slik revisjon og leggja saka fram for Stortinget."

Spørsmålet om hevning av avgiftene ble også tatt opp i forbindelse med en annen sak nylig, nemlig for Nye Osa Kraftverk i Rendalen. Etter særskilt henstilling fra Industrikomiteen i Stortinget uttalte denne i Innst. S nr. 304 1975-76:

"Nemnda viser i denne samanhengen til sin uttale i Innst. O nr. 58 for 1973-74 i samband med heving av maksimalsatsane for konsesjonsavgifter til kommunane.

Nemnda gjekk då ut frå at staten på billighetsgrunnlag foretok ei justering og for eldre statsreguleringar og uttala vidare:

"For eldre reguleringar foretatt av andre enn staten er det etter komiteen si meining ynskjeleg om også desse verkene kunne gå med på ein tilsvarende revisjon og komiteen vil rette ei oppmoding til desse om ei slik billighetsjustering."

Nemnda er kjent med at departementet overfor andre utbyggjarar enn statskraftverka, har oppmoda om at nemnda sitt ynskjemål vart fylgt opp, men at reaksjonen til no diverre har vore negativ.

Nemnda vil på prinsipielt grunnlag på ny streke under det som den uttala om dette spørsmålet i 1974 og finn det urimeleg at andre utbyggjarar enn staten, ikkje fylgjer den praksis som no gjeld for statskraftverka, med omsyn til revisjon av eldre reguleringar.

Nemnda viser til dette også i samband med den sak vi her handsamar i det ein ved tidlegare Osenregulering såleis har med ei eldre regulerings sak å gjere.

Nemnda vil vidare peike på det som den på generelt grunnlag uttala i 1974 med omsyn til ei justering av dei årlege erstatningar til grunneigarar.

Nemnda vil oppmode Hedmark Kraftverk om på billighetsgrunnlag å foreta ei justering av dei årlege ytingar til grunneigarar som vart fastsett ved Osen-reguleringa.

Kommunen er kjent med at Staten for sine egne reguleringer har foretatt betydelige oppjusteringer av konsesjonsavgiftene. Andre regulanter, herunder fylkes- og herredskommuner, har til nå vært svært tilbakeholdne med økning av avgiftene til tross for Stortingets mange og inntrengende anmodninger.

Kommunen vil derfor så sterkt den kan understreke at det i forbindelse med spørsmålet om ny konsesjon også må sørges for full oppjustering av avgiftene i sin helhet slik at det nå ikke blir fastsatt forskjellige avgifter for de ulike medlemmene av Brukseierforeningen. Dersom konsesjon ikke fornyes, vil Staten tre inn som medeier. Konsesjonen må derfor ikke føre til at kommunen kommer i en dårligere stilling enn om hjemfall ble gjort gjeldende.

3. Justering av årlige erstatninger.

Som nevnt foran ble grunneiernes erstatning endelig fastsatt i forbindelse med overskjønnet avholdt i 1930. Erstatningsbeløpene har stått uendret i snart 50 år og det sier seg selv at beløpene idag ikke på noen måte svarer til de skadevirkninger som år om annet påføres de berørte eiendommer.

Som det fremgår av foranstående sitat fra Industrikomiteens behandling av Nye Osa Kraftverk, anmodet Industrikomiteen om at de årlige erstatningsbeløp også måtte bli justert, men henstillingen er ikke etterkommet. Kommunen vil derfor be om at det blir satt som vilkår for ny konsesjon at samtlige årlige erstatninger oppjusteres samtidig. Det antas å være hjemmel for dette i reguleringsloven § 12 nr. 18.

Staten regulerer også årlige erstatningsbeløp fastsatt for endringen av vassdragsreguleringsloven i 1959. At ny konsesjon nå meddeles, må derfor heller ikke føre til at grunneierne kommer i en dårligere stilling enn om hjemfall ble gjort gjeldende. Den del av erstatningsavgjørelsen som faller på søkerne, må derfor reguleres i samsvar med justeringsnormene i vassdragsreguleringslovens § 16, nr. 5, 16. ledd.

Konklusjon.

Kommunen vil ikke motsette seg at det blir meddelt ny konsesjon til de private regulanter i Haldenvassdraget.

Vilkåret for kommunens standpunkt er imidlertid at de konsesjonsbetingelser som det er fremsatt krav om blir imøtekommet fullt ut og at det blir sørget for full oppjustering av tidligere fastsatte konsesjonsavgifter og grunnerstatninger slik at kommunen kan få beholde en rimelig andel av de verdier regulantene fortsatt får anledning til å føre ut av distriktet.

Videre må de endringene i bruken av vassdraget som er nevnt foran etterkommes.

Dersom disse vilkår ikke blir godtatt av myndighetene, vil kommunen motsette seg ny regulering av Øymarksjøen, Aspern og Ara.

NORGES
VASSDRAGS- OG ELEKTRISITETSVESEN

Olje- og energidepartementet
Oslo-Dep.

OSLO 1

06278 27.AUG79	
Saksnr.	27.72
Oppg.	
Ans.	

Deres ref.

Vår ref. (bes oppgitt ved svar)

Dato

Vedlegg

838/79 A, 270/79 A, 5706/78 A,
4834/78 A, 4747/78 A, 4898/78 A

20.8.79

STATENS VASSFALL.

HJEMFALL.

YTTERLIGERE REGULERING AV ØYMARKSJØ,
ASPERN OG ARA I HALDENVASSDRAGET.

I Haldenvassdraget er de første reguleringer av gammel datum og var iverksatt i flere av de større sjøer, herunder Øymarksjø, Aspern og Ara allerede da Fredrikshalds Kanalselskap i 1850 - årene fikk tillatelse til å gjøre vassdraget farbart. De første offentlige tillatelser til å gjøre vassdraget farbart ble gitt ved kgl. res. 14 desember 1853 og 11. april 1857 og regulerings- høyden i bl.a. Øymarksjø, Aspern og Ara ble den gang satt til 1 fot.

Ved kgl. res. 20 september 1929 ble det meddelt Fredrikshalds Hovedvassdrags Brukseierforening tillatelse til økning i regulerings- høyden i Øymarksjø, Aspern og Ara fra 1 fot til 1 meter, ved ytterligere 0,686 meter oppdemning. Det vises til Meddelte vassdragskonsesjoner, bind XVI, 1929, side 64-80.

Manøvringsreglementet ble fastsatt ved Kronprinsregentens resolu- sjon 25. oktober 1929.

Til orientering vedlegges i kopi kartskisse over vassdraget (bilag 1).

Konsesjonærens navn er ved generalforsamlingsbeslutning 28. februar 1946 endret til Halden Hovedvassdrags Brukseierforening.

133
1027

Tilleggsreguleringen etter konsesjonen av 1929 kunne utføres uten særlig omfattende anleggsarbeid idet man kunne benytte eldre reguleringsdammer som bare måtte undergis mindre endringer. Reguleringsdam for Øymarksjø er Strømfoss dam som ble bygget i 1907 og eies av Haldenvassdragets Kanalselskap. Reguleringsdammen for Aspern og Ara er Brekke dam som i nybygget stand sto ferdig i 1924 og eies av Halden kommune.

De opprinnelige reguleringer - d.v.s. de anlegg som var etablert før 1929 - var eiet eller ble forestått av Haldenvassdragets Kanalselskap. Dette eier- og rettighetsforhold ble ikke endret da Fredrikshalds Hovedvassdrags Brukseierforening i 1929 søkte og fikk den ovennevnte tillatelse ved kgl. res. 20. september 1929 og konsesjonsmyndighetene synes å ha vært innforstått med dette. Det vises i denne sammenheng til hovedstyrets merknader i Meddelte vassdragskonsesjoner, bind XVI 1929, side 71, hvorfra siteres:

"H o v e d s t y r e t skal bemerke følgende:

Andragendet gjelder økning av reguleringshøyden 1 fot til 1 meter ved 0,686 meter opdemning i de efter hinannen liggende sjøer, Øymarksjø, Ara og Aspern, hvorav de to siste ligger i nivå og er adskilt fra Øymarksjø ved den ca. 2,5 meter høie Strømfoss som er utbygget av Aremark kommune til elektrisitetsverk. Den eldre reguleringsrett i disse sjøer innehas av Fredrikshalds Kanalselskap, som er et privat selskap, hvori staten på grunn av sine bidrag til kanalaneleggene har en større del av kapitalen som prioriterte aktier og øver statuttmessig innflydelse på drift og vedlikehold.

Tista Brukseierforening har ved en eldre avtale erhvervet disposisjonsrett over den kanalselskapet tilhørende regulering. Forholdet har fått uttrykk ved et i 1895 tinglyst reglement for magasinenes benyttelse, kalt "damregulativ for kanalen i det Fredrikshaldske vassdrag". Regulativet omfatter Rødenessjøen, Øymarksjøen, Ara, Aspern og Femsjøen. Bestemmelsen går vesentlig ut på å fastsette øvre og den for kanalens behov fornødne nedre reguleringsgrense med angivelse av hvordan disse skal søkes oprettholdt. Videre heter det: "Slipning av vann mellem de fastsatte maksimums- og minimumsgrenser foregår overensstemmende med brukseierforeningens interesser".

Såvidt man kan skjønne går det foreliggende reguleringsandragende ikke ut på å forandre dette forhold mellem brukseierforeningen og kanalselskapet. Nogen innløsning eller erhvervelse av kanalens reguleringsrett omhandles ikke i andragendet og kan der vel heller ikke bli spørsmål om. Kanalen er forutsatt å beholde sine tidligere reguleringsrettigheter, mens brukseierforeningen søker erhvervet en selvstendig rett utenom eller utover denne",

og videre side 73, 1. spalte nederst, hvorfra siteres:

"De to reguleringsdammer eies ikke av ansøkeren og skal kun undergå mindre vesentlig forandringer."

Denne saken omfatter således ikke hjemfall av damanlegg m.v., men bare de reguleringsrettigheter i de nevnte innsjøer som tillatelsen av 1929 omfattet.

Det bør i denne sammenheng nevnes at kanalselskapets reguleringsrettigheter fra før 1929 nok i en viss grad og rent fysisk har vært nyttet av konsesjonæren etter 1929 og for så vidt og i prinsippet burde omfattes av det forestående hjemfall. Fra ovenstående sitat framgår imidlertid at "nogen innløsning eller ervervelse av kanalens reguleringsrett omhandles ikke i andragendet og kan der vel heller ikke bli spørsmål om. Kanalen er forutsatt å beholde sine tidligere reguleringsrettigheter, mens brukseierforeningen søker ervervet en selvstendig rett utenom eller utover denne."

Det er etter dette lite tvilsomt at hjemfallet bare omfatter de rettigheter brukseierforeningen hadde ervervet som selvstendige rettigheter utenom eller utover kanalselskapets reguleringsrettigheter.

Etter at tilleggsreguleringen ble tatt i bruk 1. oktober 1931 har Øymarksjø en reguleringshøyde på 1 meter mens Aspern og Ara har en reguleringshøyde på 1,63 meter idet det ved et rettsforlik i 1903 ble åpnet adgang for et vintermagasin i disse to sjøer ved senking av LRV med 0,63 meter i vintertiden.

I søknaden som lå til grunn for konsesjonen av 1929 vedrørende tilleggsreguleringen var tilleggsreguleringens vannkraftøkning i sommer-halvåret satt til $0,58 \text{ m}^3/\text{sek}$ ved Strømfoss og $1,28 \text{ m}^3$ ved Brekke og Tistedalen og den innvunne kraft til 1352 turbin-HK. Det innvunne magasinivolum ble samlet anslått til 19,66 mill. m^3 . Hovedstyret fant imidlertid at man for bedømmelse av nytten ved tilleggsreguleringen burde legge vannkraftøkningen i vinterlavvannsperioden til grunn og den ble satt til 1700 HK, eller ca. 25% høyere enn det som var fastsatt for sommerhalvåret.

Tillatelsen til tilleggsregulering gitt ved kgl. res. 20. september 1929 ble gitt for et tidsrom av 50 år räknet fra konsesjonens datum og med vilkår om at "dersom vannfall der tilhører norske kommuner deltar i reguleringen eller blir medeiere i reguleringsanleggene, gjelder konsesjonen for disses vedkommende i ubegrenset tid."

Tillatelsen ble videre meddelt med bl.a. vilkår om at "ved konsesjonstidens utløp tilfaller de private vannfallseieres andel i reguleringen eller reguleringsanleggene staten uten vederlag."

15.07
Tilleggsreguleringen utnyttet av:

Halden kommune, 19.19) Brekke kraftstasjon
Saugbruksforeningen)
Catrineholms Jernværk) Saugbruksforeningens kraftstasjon
Panthaverfelleskapet vedr.)
Haldens Bomuldsspinderi & væveri)
Ankers Træsliperi & Papirfabrik A/S)
Saugbruksforeningen) Porsnes vannfall

Etter Brukseierforeningens betalingstabell er fordelingen privat 80,21% og Halden kommune 19,79%.

Ovennevnte bruk er alle medlemmer av Halden Hovedvassdrags Brukseierforening. Tilleggsreguleringen for Øymarksjø utnyttet dessuten av Aremark kommune i Strømfoss kraftstasjon.

Den produserte kraft nyttes av Halden kommune til alminnelig forsyning mens den private andel utnyttet i medlemmenes industribedrifter.

Etter det som således foreligger hjemfaller 80,21% av tilleggsreguleringen med tilliggende grunnrettigheter m.v. til staten uten vederlag ved konsesjonstidens utløp 20. september 1979.

Halden Hovedvassdrags Brukseierforening har tilkjennegitt at medlemmene er interessert i å ha anledning til fortsatt å disponere over reguleringen i Aspern, Ara og Øymarksjø og ønsker å få anledning til å kjøpe tilbake den hjemfalte del av disse reguleringsrettighetene.

Med sikte på mulig salg er etter foranledning fra NVE holdt vegledende takst over disse reguleringsrettigheter. Taksten er foretatt av en nevnd oppnevnt av NVE. Nevnda har bestått av direktør Rolv Heggenhougen, Norsk Hydro, overingeniør Thor Haugli Nielsen, NVE, og overingeniør Erik Erichsen, Halden.

./.. Taksten ble avhjemlet 13. november 1978 og takstprotokollen er vedlagt som bilag 2.

Mellom representanter for Halden Hovedvassdrags Brukseierforening og NVE er holdt forhandlingsmøte med sikte på om mulig å nå fram til enighet om et forslag til kjøp-eller eventuelt leie-avtale som partene kunne tilrå overfor sine respektive overordnede organer.

./.. Av korrespondanse som er vedlagt som bilag 4 - 9 framgår at Brukseierforeningen er sterkt uenig i den verdisseting takstnemnd er kommet fram til. Foreningen har polemisert mot en del av det grunnlag takstnemnda har bygget sin verdisseting på og er kommet til at verdien av den hjemfalte del av disse reguleringer har negativ verdi. Under henvisning til dette har Brukseierforening funnet å kunne tilby "et symbolsk beløp på til eks. kr. 1.000,-", jfr. ovennevnte bilag 3.

./.. På grunn av den store meningsforskjell om denne verdisseting, fant en grunn til å la foreta en nytteverdideregning etter den modell som vanligvis nyttes av NVE. Slik beregning er utført 31. januar 1979 og vedlegges som bilag 3. Det framgår av denne beregning at brutto nytteverdi av hele reguleringen av de tre sjøer anslås til kr. 119.000,- pr. år. Etter fradrag for den ikke hjemfalte del og driftsutgiftene som for øvrig av takstnemnda er satt atskillig lavere enn det Brukseierforeningen mener burde legges til grunn må antas at nytteverdien av den hjemfalte del av disse reguleringer minst tilsvarer det beløp takstnemnda er kommet fram til. Det kan for øvrig nevnes at en under hånden er gjort kjent med også en annen nytteverdideregning utført av annen fagkyndig instans etter en litt annen modell enn den NVE nytter. Resultatet av denne beregning samsvarer etter det som er opplyst godt med den beregning NVE har foretatt.

Etter det som således foreligger er hovedstyret tilbøyelig til å betrakte Brukseierforeningens anførsler som parsimonleige, men enn som uttrykk for en realistisk vurdering av hvilken verdi det hjemfalte har for den som får anledning til å gjøre bruk av denne del av reguleringen i fremtiden.

Etter hovedstyrets vurdering bør derfor den hjemfalte del av disse tre reguleringer ikke avhendes for mindre beløp enn det takstnemnda har foreslått .

Hvis Brukseierforeningen ikke finner å kunne godta kjøp til denne pris, vil alternativet være at den hjemfalte del av disse reguleringer - 30,21% av det hele - blir statsregulering og dermed i relasjon til brukene i vassdraget må undergis bestemmelsene i vassdragsreguleringslovens § 15.

Med henvisning til vassdragsreguleringslovens § 10, post 5, nevnes at de kommuner der disse innsjøer ligger (Marker og Aremark) ikke har framsatt krav eller ønske i anledning hjemfallet. En er imidlertid kjent med at det i samband med eventuell ny reguleringstillatelse eller reguleringsbestemmelser for disse sjøer kan bli reist visse krav fra jordbruksinteressene. Hovedstyret vil derfor rå til at eventuelle spørsmål etter nevnte lovbestemmelse ikke behandles i samband med påvarende sak, men utsettes og tas eventuelt opp i samband med den forestående behandling av reguleringskonsesjonssaken.

Halden Hovedvassdrags Brukseierforening er innforstått med at den etter kjøp eller leie må søke nye reguleringstillatelser med vilkår bl.a. om nytt hjemfall ved konsesjonstidens utløp.

Under henvisning til ovenstående vil hovedstyret tilrå følgende

1. Den hjemfalte del av reguleringsrettene i Aspern, Ara og Gymarksjøen selges til Halden Hovedvassdrags Brukseierforening for en kjøpesum kr. 500.000,-.
2. Salget blir å gjennomføre under forutsetning av at kjøperen søker og får nye reguleringstillatelser.

3. I tilfelle salg ikke blir aktuelt, forutsettes som egen sak seinere fastsatt reguleringsbestemmelser for statsregulering av den hjemfalte del av de tre innsjøers regulering.

Behandlet i hovedstyremøte 20. august 1979.

Sigmund Larsen
Sigmund Larsen

Erik Nybø
Erik Nybø

K

Utkast
til vilkår for
Halden Hovedvassdrags Brukseierforening
til ytterligere regulering av Øymarksjø, Aspern og Ara
- samt til endring av vilkår for
staten og norske kommuner som nytter reguleringen

----- 0 -----

1.

For vassfall som ikke tilhører staten eller norske kommuner gjelder konsesjonen for et tidsrom av 50 år fra 20. september 1979.

Ved konsesjonstidens utløp har staten rett til å kreve avstått disse konsesjonærenes andeler i reguleringsanleggene uten vederlag.

For vassfall som tilhører staten eller norske kommuner, kan vilkårene for konsesjon tas opp til alminnelig revisjon etter 50 år. Hvis vilkårene blir revidert, har konsesjonæren adgang til å frasi seg konsesjonen innen 3 måneder etter at han har fått underretning om de reviderte vilkår, jfr. konsesjonslovens § 4, 3. ledd, og vassdragsreguleringslovens § 10, post 2. siste ledd.

Konsesjonen kan ikke overdras.

De utførte reguleringsanlegg eller andeler deri kan ikke avhendes, pantsettes eller gjøres til gjenstand for arrest eller utlegg uten i forbindelse med vassfall i samme vassdrag nedenfor anleggene.

Anleggene må ikke nedlegges uten statsmyndighetenes samtykke.

2.

For den øking av vasskraften som ved reguleringen tilflytter eiere av vassfall eller bruk i vassdraget skal disse erlegge følgende årlige avgifter:

Til statens konsesjonsavgiftsfond kr 2,00 pr. nat.hk.

Til konsesjonsavgiftsfondet i de fylkes-, herreds- og bykommuner som Kongen bestemmer kr 8,00 pr. nat.hk.

Etter 10 år kan fastsettelsen av avgiftene tas opp til ny prøvelse.

Økingen av vasskraften skal beregnes på grunnlag av den øking av vassføringen som reguleringen antas å ville medføre utover den vassføring som har kunnet påregnes år om annet i 350 dager av året med den bestående regulering. Ved beregningen av denne øking forutsettes det at magasinet utnyttes på en slik måte at vassføringen i lavvassperioden blir så jevn som mulig. Hva som i hvert enkelt tilfelle skal anses som den ved reguleringen innvunne øking av vasskraften avgjøres med bindende virkning av departementet.

Plikten til å betale de ovenfor omhandlede avgifter inntreer etter hvert som den ved reguleringen innvunne vasskraft tas i bruk. Avgiften har samme pantesikkerhet som skatter på fast eiendom og kan inndrives på samme måte som disse. Etter forfall svares 6 pst. rente.

3.

For den i pkt. 2 omhandlede øking av vasskraften skal eiere av vassfall som ikke tilhører staten eller norske kommuner samt vassfall som tidligere ikke har vært utnyttet, betale en godtgjørelse en gang for alle til staten av kr 2,00 pr. nat.hk. Godtgjørelsen blir å betale etter hvert som den ved reguleringen innvunne vasskraft tas i bruk. Den har samme pantesikkerhet som skatter på fast eiendom og kan inndrives på samme måte som disse. Etter forfall svares 6 pst. rente.

4.

Nærmere bestemmelse om betaling av avgifter etter post 2, godtgjørelse etter post 3 og kontroll med vassforbruket samt angående avgivelse av kraft, jfr. post 9 skal med bindende virkning for hvert enkelt tilfelle fastsettes av vedkommende departement.

5.

I.

Konsesjonæren plikter etter nærmere bestemmelser av vedkommende departement eller den dette bemyndiger

- a) å sette ut yngel og/eller settefisk av det antall, de arter og stammer, den størrelse og kvalitet, og på den tid, sted og måte som måtte fastsettes, og dekke alle utgifter forbundet med fangst av stamfisk, klekking, foring og transport av den fisk som skal settes ut.
- b) å bygge fisketrapp og åletrapp i Strømsfoss, samt sørge for nødvendig driftsvatn til denne samt til den som eventuelt blir bygget i Brekkefallet.
- c) å bekoste fiskeri- og viltbiologiske undersøkelser, herunder langtidsundersøkelser og å delta i fellesfinansiering av større biologiske undersøkelser som omfatter de populasjoner som berøres av utbyggingen.

II.

Alle utgifter forbundet med nødvendig kontroll og tilsyn med overholdelsen av ovennevnte vilkår eller pålegg gitt med hjemmel i disse vilkår dekkes av konsesjonæren.

6.

Dersom det skulle bli behov for å benytte noe av reguleringsvatnet til annet formål enn kraftproduksjon, kan departementet bestemme at en del av magasinet skal stilles til disposisjon til annet nærmere bestemt bruk. Brukerne av denne del av magasinvolument betaler regulerings- og investeringsutgifter og driftsutgifter i forhold til det antall år disponerer.

7.

Konsesjonæren tilpliktes etter vedkommende departements nærmere bestemmelser å være med å bekoste en resipient- og overvåkingsundersøkelse av Haldenvassdraget.

Konsesjonæren tilpliktes etter vedkommende departements nærmere bestemmelser å yte tilskudd til utbygging/økt tilknytting til planlagte/eksisterende renseanlegg nedstrøms Ørje og oppstrøms Brekke basert på merkostnadene ved skjerpede rensekrav som følge av reguleringen.

8.

I de deler av vassdragene hvor inngrepene medfører vesentlige endringer i vassføring eller vasstand, kan departementet pålegge konsesjonæren å bygge terskler (grunndammer), foreta elvekorreksjoner, opprenskninger m.v. for å redusere skadevirkninger. Tilsyn med utførelse og senere vedlikehold er tillagt Vassdragsdirektoratet. Utgiftene forbundet med dette dekkes av konsesjonæren.

Dersom inngrepene forårsaker erosjonsskader, fare for ras eller oversvømmelse eller øker sannsynligheten for at slike skader vil inntreffe, kan departementet pålegge konsesjonæren å bekoste sikringsarbeider eller delta med en del av utgiftene forbundet med dette.

Arbeidene skal påbegynnes straks detaljene er fastlagt og må gjennomføres så snart som mulig.

9.

De vassfalls- og brukseiere som benytter seg av det ved reguleringen innvunne driftsvatn er forpliktet til å avgi til den eller de kommuner, derunder også fylkeskommuner som departementet bestemmer, etter hvert som utbygging skjer, inntil 10 pst. av den for hvert vassfall innvunne økning av kraften (beregnet som angitt i post 2). Staten forbeholdes rett til å erholde inntil 5 pst. av kraften.

Pålegget om avgivelse av kraft kan etter begjæring av en interessert tas opp til ny avgjørelse etter 30 år.

Kraften kan kreves avgitt med en brukstid ned til 5 000 brukstimer årlig. Kraften avgis i den form hvori den produseres.

Elektrisk kraft uttas etter departementets bestemmelse i kraftstasjonen eller fra fjernledningene eller fra ledningsnett, hva enten ledningene tilhører reguleringsanleggenes eier eller andre. Forårsaker kraftens uttakelse av ledningene økede utgifter, bæres disse av den som uttar kraften, enten denne er staten eller en kommune. Avbrytelse eller innskrenkning av leveringen som ikke skyldes vis major, streik eller lockout, må ikke skje uten departementets samtykke.

Kraften skal leveres til vanlig pris i vedkommende forsynings- eller samkjøringsområde. Dersom det ikke er mulig å påvise noen slik pris, skal kraften leveres til selvkostende. Hvis den pris som således skal legges til grunn blir uforholdsmessig høy, fordi bare en mindre del av den kraft vassfallene kan gi er tatt i bruk, skal kraften leveres til rimelig pris.

Uenighet om prisen avgjøres av vedkommende departement.

Eieren har rett til å forlange et varsel av 1 år for hver gang kraft uttas. Samtidig som uttak varsles kan forlanges oppgitt den brukstid som ønskes benyttet og dennes fordeling over året. Tvist om fordelingen avgjøres av departementet. Oppsigelse av konsesjonskraft kan skje med 2 års varsel. Oppsagt kraft kan ikke senere forlanges avgitt.

Eventuell avgivelse av overskytende kraftmengder i henhold til endret pålegg etter 2. ledd kan bare kreves etter hvert som kraft blir ledig.

Unnlater konsesjonæren å levere kraft som er betinget i denne post uten at vis major, streik eller lockout hindrer leveransen, plikter han etter departementets bestemmelse å betale en mulkt til statskassen av kr 2 pr. dag for hver kW som urettelig ikke er levert. Det offentlige skal være berettiget til etter departementets bestemmelse å overta kraften av anleggene for eierens regning og risiko så vidt nødvendigt til levering av den betingede kraft.

10.

For øvrig gjelder konsesjonsbetingelsene fastsatt ved kgl. res. 20. september 1929 så langt de fortsatt er aktuelle.

11.

Konsesjonen skal tinglyses i de tinglag hvor anleggene er beliggende. Vedkommende departement kan bestemme at et utdrag av konsesjonen skal tinglyses som heftelse på de eiendommer eller bruk i vassdraget for hvilke reguleringen kan medføre forpliktelser.

NORGES
VASSDRAGS- OG ELEKTRISITETSVESEN
HOVEDSTYRET

Olje- og energidepartementet
Postboks 8148 Dep
OSLO 1

Deres ref.

Vår ref. (bes oppgitt ved svar)
3140/76-V OF/NØ/KD.

Dato
22.12.80

Vedlegg

Halden Hovedvassdrags Brukseierforening
Ny reguleringskonsesjon for Øymarksjøen, Aspern og Ara

Med Departementets ekspedisjon av 20. juli 1976 har vi fått følgende søknad datert 8. juli s.å. vedrørende ovenstående:

" Konsesjon for ytterligere regulering av Øymarksjøen, Aspern og Ara ble gitt ved kgl.res. av 20.9.1929 til Fredrikshalds Hovedvassdrags Brukseierforening. Vi tillater oss i den forbindelse å henvise til "Meddelte vassdragskonsesjoner" bind XVI side 64-80. Konsesjonærens navn er endret til Halden Hovedvassdrags Brukseierforening ved generalforsamlingsbeslutning av 28.2.1946.

Reguleringen ble gjennomført ved heving av HRV med 2,187 fot = 0,686 m. i hver av sjøene Øymarksjøen og Aspern og Ara. Vi henviser til vedlagte oversiktskart. Tilleggsreguleringen bygger på en eldre regulering utført av Haldenvassdragets Kanalselskap. Den totale reguleringshøyde i Øymarksjøen er 1,00 m. mens den i Aspern og Ara er 1,63 m. idet det her er et vintermagasin på 2 fot = 0,63 m. Dette vintermagasin som er en senkning av LRV i vintertiden med 2 fot, ble gjennomført i 1903 etter overenskomst mellom Tistas Brugsseierforening, Haldenvassdragets Kanalselskap og grunneierne rundt Aspern og Ara.

Reguleringsdammen for Øymarksjøen, Strømsfoss dam som eies av Haldenvassdragets Kanalselskap, ble bygget i 1907. Dammen ble bygget av bruddsten og fuget mot vannsiden. Grunn-dammen er meget lav og er tildels bare en avglatting av fjellet. Den bevegelige del av dammen består av 3 løp som manøvreres med glideluker og 2 løp som manøvreres med nåler. I forbindelse

med tilleggsreguleringen ble Strømsfoss dam forsterket og lukene påbygget. Damreparasjonen og forsterkningen ble bekostet av Brukseierforeningen. Dette medførte ingen endring i eiendomsforholdet. Strømsfoss dam eies og manøvreres fortsatt av Haldenvassdragets Kanalselskap.

Reguleringsdammen for Aspern og Ara er Brekke dam som var ferdig i 1924 og eies av Halden kommune. Brekke dam er en massiv betongdam. På nordsiden av dammen er det sprengt en 16 m² omløpstunnel som nyttes som flomløp. Flomløpstunnelen stenges av en valse. Dammen ble bygget tilstrekkelig høy for å kunne utnytte en fremtidig heving av HRV.

Tilløpsreguleringen av Øymarksjøen, Aspern og Ara kunne således gjennomføres uten anleggsarbeider idet man bygget på de eksisterende reguleringsdammer. Reguleringen ble tatt i bruk 1.10.1931.

Underskjønn ble påbegynt 28.10.1929 og avsluttet 3.7.1930. Overskjønn ble påbegynt 28.7.1930 og avsluttet 6.10.1930. Skjønnen er tinglyst 5.7.1932 ved Idd og Marker sorenskriveri. Ialt er det 187 takstnummner. Det betales årlige erstatninger til 84 grunneiere med kr. 9.528,88, inklusive erstatning for isveier i Aspern med kr. 400,-. Isveispørsmålet i Aspern ble holdt utenom skjønnet, men ordnet ved overenskomst med grunneierne datert juli 1934.

I 1939 ble det holdt skylddelingsforretning i Aremark i henhold til vassdragsreguleringslovens § 17. Den skyld som tilsvarte verdiforringelsen ved reguleringen ble gitt navnet "Brukseierforeningens reguleringsrett gnr. 42 bnr. 2".

Tilleggsreguleringens vannkraftøkning er satt til 0,58 m³/sek. ved Strømsfoss og 1,28 m³/sek. ved Brekke og Tistedalen.

Reguleringen utnytttes av:

- Halden kommune, Brekke kraftstasjon.
- Saugbrugsforeningen)
- Cathrineholms Jernværk) Saugbrugsforeningen
- Panthaverfelleskapet vedr.) kraftstasjon
- Haldens Bomuldsspindri & Værveri)
- Ankers Træsliperi & Papirfabrik A/S.
- Saugbrugsforeningen, Porsnes vannfall.

Efter Brukseierforeningens betalingsstabell er fordelingen, private 80,21 % og Halden kommune 19,79 %. De ovennevnte bruk er alle medlemmer av Halden Hovedvassdrags Brukseierforening. Tilleggsreguleringen for Øymarksjøen utnytttes dessuten av Aremark kommune i Strømsfoss kraftstasjon.

Den produserte kraft utnyttet av Halden kommune til borgerlig forsyning mens den private andel utnyttet i medlemmenes industribedrifter.

Vi tillater oss herved på vegne av de private reguleringsdeltagere å søke om fornyet konsesjon for tilleggeregulering av Øymarksjøen, Aspern og Ara. Vi går ut fra at det ikke er nødvendig å søke om forlenget konsesjon for kommunale reguleringsdeltagere i og med at disse, i henhold til reguleringskonsesjonens pkt. 1 har konsesjon på ubegrenset tid.

Vi tillater oss videre å søke om at konsesjonen blir gitt på de samme betingelser som tidligere. "

Søknaden er kunngjort på lovbestemt måte og forelagt distriktet til uttalelse.

Marker kommune har i møte 15. mars 1977 gitt følgende uttalelse:

"Marker kommune gir sin tilslutning til den utredning advokat Lexerød har gitt og vil spesielt presisere at erstatningene for skader ved oppdemningen må bringes opp på dagens prisnivå. Det henstilles til konsesjonsmyndighetene at det innføres en regulering av erstatningene f.eks. hvert 10. år som for Statskraftverkene."

Marker Jordstyre har i møte 7. desember 1976 vedtatt å ikke gi noen uttalelse i saken og har oversendt saksdokumentene til Østfold landbruksselskap.

Marker Innlandsfiskerimyndighet har i møte 15. desember 1976 vedtatt å ikke framkomme med innvendinger til søknaden.

Herredsskogmesteren i Marker har uttalt følgende i brev av 29. januar 1977:

"Saken har vært fremlagt for skogrådsmedlemmene, som antyder at reguleringen av Øymarksjøen (som nå søkes forlenget) har mindre betydning rent skogbruksmessig sett, men påpeker at erstatningen til grunneierne bør bringes opp på dagens prisnivå."

Aremark kommune har i møte 20. desember 1976 gitt følgende uttalelse:

Aremark kommunestyre finner ikke å kunne imøtekomme søknaden om forlenget konsesjon for regulering av Øymarksjø, Aspern og Ara på samme betingelser som tidligere.

Før saken skal avgjøres, må det komme istand forhandlinger mellom partene slik at det kan fremmes et forslag som mest mulig tilgodeser både kommunens og grunneiernes interesser.

Representantene Voldberg og Rive fratradte under denne saks behandling. "

Aremark jordstyre har i møte 20. oktober 1976 uttalt:

"Aremark jordstyre anbefaler at konsesjon for regulering av Haldenvassdraget for Aras vedkommende ikke blir gitt til Halden Hovedvassdrags Brukseierforening etter någjeldende bestemmelser. Jordstyret ser det slik at saken først bør samordnes med Marker og nye reguleringsbestemmelser i fellesskap utarbeides for alle berørte eiendommer ved vassdraget."

Marker og Aremark kommuner har senere engasjert h.r.advokat Kåre Ødegaard for å ivareta de kommunale interesser. H.r.adv. Ødegaard som forøvrig har samarbeidet med grunneierne og advokat Trond Lexerød, avga 7. mars 1978 en uttalelse på kommunenes vegne.

Marker kommune har i møte 29. mars 1978 tiltrådt uttalelsen med tilføyelse om at næringsfondet kreves satt til kr. 250 000.-, og begge kommuner peker på at siste linje under pkt. 16 skal utgå.

Aremark kommune har godkjent forslaget i møte 16. mars 1978 uten å angi størrelse på næringsfondet.
Av uttalelsen siteres:

" Ny konsesjon.

(Aremark + Halden)

I brevet fra Brukseierforeningen angis at det søkes om fornyet konsesjon. Kommunen går ut fra at det her siktes til vassdragsreguleringslovens § 20 hvorefter Kongen med Stortingets samtykke har adgang til å gi tilsagn om ny reguleringskonsesjon.

Selv om det her bare dreier seg om ny konsesjon for de private eierandelene i reguleringsanlegget, går kommunen ut fra at søknaden blir å behandle på vanlig måte som en søknad om ny konsesjon.

De prinsipper konsesjonsmyndighetene har lagt til grunn ved behandlingen av andre lignende reguleringssaker i den siste tid, så som f.eks. Valdresreguleringene, Nye Osa Kraftverk, (St. prp. 111/75-76 og Innst. S nr. 304 1975-76) osv., må derfor også komme til anvendelse ved behandlingen av denne søknaden.

Dette innebærer at reguleringsskadene må vurderes på ny, både inngrepene for den enkelte eiendom og skadene på naturmiljøet og naturinteressene. Virkningene må dessuten ses i sammenheng med den betydelige kraftinnvinning som også de private falleierne nyter godt av og de meget beskjedne erstatninger og konsesjonsavgifter som i sin tid ble fastsatt og som har løpt uendret i hele konsesjonstiden. Videre må det legges avgjørende vekt på at betydelige ressurser her føres ut av de berørte kommunene.

Før en går inn på de vilkår som må stilles for ny konsesjon, er det derfor nødvendig å se noe nærmere på de viktigste skadevirkningene.

IV.

Det er naturlig å vurdere de samfunnsmessige virkningene og de privatøkonomiske skadene hver for seg.

1. De samfunnsøkonomiske virkningene.

De berørte sjøer er alle lavlandsmagasiner som i sin helhet er omkranset av jord og skogbruksarealer. Det er derfor først grunn til å understreke at reguleringene av Øymarksjøen, Aspern og Ara påfører disse produktive områdene betydelige skader, særlig når det gjelder jordbruksdriften.

Det er ingen tvil om at fortsatt regulering vil legge en betydelig demper på aktiviteten i disse lavtliggende områdene og påføre jordbruksnæringen store skadevirkninger. I denne sammenheng er det særlig grunn til å vise til de opplysninger som er fremlagt i forbindelse med uttalelse fra fylkeslandbruksstyret av 31/8 1977.

Fylkeslandbruksstyret oppnevnte et eget sakkyndig
utvalg til å vurdere skadevirkningene for jordbruket ved fortsatt
 regulering av vassdraget. Utvalget besto av følgende personer:

Fylkesagronom Øyvind Landmark, Sarpsborg.

Herredsaagronom Alex Holum, Marker.

Herredsaagronom Ole Størholt, Aremark.

I utredningene fra disse heter det bl.a.:

"Utvalget har som utgangspunkt for sine vurderinger og beregninger brukt de kartene som ble opptatt den gang planene for reguleringen ble påbegynt m.a.o. ca. år 1900. Disse kartene var tross sin alder meget gode og nøyaktige. På kartene var øverste tidligere reguleringshøyde inntegnet som vannkant. Den nyere tillatte reguleringsgrense er inntegnet som 1 m kote. Kotene 1,5 m og 2,0 m er også påtegnet. Disse viser da 0,5 m og 1,0 m over dagens tillatt høyeste reguleringsgrense. Kartene gir et meget godt bilde av hvordan arealene artet seg før reguleringen, og ved hjelp av disse er det muligheter for å konstatere og beregne hvor store skadene har blitt.

Utvalget har befart flere eiendommer som er sterkt berørt av oppdemningen. Her har en sammenlignet kartmaterialet og det en så i marka og holdt det sammen med eierens erfaring. En har da gjort seg opp en mening om hvordan dyrkingsverdien hadde vært og hvordan de er idag.

Det bilde vi fikk var meget entydig. Korndyrking kan drives til midtveis mellom 1,5 m og 2,0 m koten. Grasproduksjon kan drives til 1,5 m koten, men avlinga blir dårligere jo nærmere en kommer denne. Årsikker avling kan en ikke regne med under 2,0 m koten p.g.a. at både vår og høstflommen kan gå helt hit opp. Arealet mellom nåværende vannlinje og 1 m opp (2,0 m koten) ga brukbare beiter, - bedre jo nærmere den kom 2 m koten. Skogen ga god vekst ned til 0,5 m over nåværende vannstand. På nedsiden av denne sank produksjonen meget raskt. "

Utvalget foretok en økonomisk beregning av inngrepene og anførte bl.a.:

"Som det går fram av ovenstående er ved dagens fastsatte reguleringshøyde 620 dekar beite og dyrket mark og 408 dekar skog (lav og høy bonitet) berørt. Beregningen viser at bruksverdien for disse arealer utgjør kr. 177.783.--.

Videre går det fram av disse beregninger at den regulering høyde en velger får store konsekvenser både på tapte arealer og tap i bruksverdi."

Som konklusjon anførte de:

"Konklusjon.

Ut fra de vurderinger og beregninger vi har foretatt vil utvalget tilråde fylkeslandbruksstyret når de skal behandle konsesjonssekndaden følgende:

"En går primært inn for at det gis konsesjon for regulering av Øymarksjøen, Ara og Aspern til en reguleringshøyde tilsvarende kote 0,5 m.

Subsidiært gis det konsesjon på regulering til høyde kote 1,0 m, men med høyeste regulerte vannstand kote 0,5 i vekstsesongen.

Uansett hvilken reguleringshøyde det blir gitt konsesjon på må det utarbeides et tappereglement slik at høyeste tillatte reguleringshøyde ikke overskrides.

Når en ut fra langvarige forsøk vet at en taper 4 - 5 kg korn pr. dag såing blir utsatt, kommer en opp i betydelige tap. Ved 14 dagers utsettelse av såing p.g.a. flom får en et direkte tap på 70 kg korn dvs. ca. 90 kr. pr. dekar.

Utvalget vil også påpeke at det finner det naturlig at ved ny konsesjon må grunneierne få erstatning som er i tråd med dagens forutsetninger og priser." "

Fylkeslandbruksstyrets vedtak har følgende ordlyd:

"Fylkeslandbruksstyret kan anbefale at Halden Hovedvassdrags Brukseierforening gis konsesjon for regulering av Øymarksjøen, Ara og Aspern til en reguleringshøyde tilsvarende kote 0,5 m.

Subsidiært anbefales konsesjon gitt på regulering til høyde kote 1,0 m, men med høyeste regulerte vannstand kote 0,5 m i vekstsesongen.

Uansett hvilken reguleringshøyde det blir gitt konsesjon på må det utarbeides et tappereglement slik at høyeste tillatte reguleringshøyde ikke overskrides.

Fylkeslandbruksstyret viser i denne forbindelse til uttalelse av 18.8.1977 avgitt av fylkesagronom Øivind Landmark, herredsaagronomene Ole Størholt og Alex Holund samt til uttalelse av 12.8. 1977 avgitt av skogbrukskonsulent Håkon Taraldrud, Halden vassdragets skogeierforening.

Fylkeslandbruksstyret viser til Idd Bondelags brev av 17.1. 1977. Etter fylkeslandbruksstyrets mening må vurderingen av vannressursene idag komme inn i en ny fase. Regulantene fikk opprinnelig en altfor begunstiget stilling på grunn av at deres inngrep ikke hadde så store samfunnsmessige konsekvenser som idag. Man la den gang ensidig og avgjørende vekt på hensynet til kraftforsyninga og lot hensynet til landbruket komme i annen rekke. Dessuten er skadevirkningen på moderne landbruk som påvises i herredsaagronomens utredning av helt annen betydning enn den gang. Dertil kommer at vannforsyningen i moderne jordbruk ofte er en minimumsfaktor. Landbrukets behov for irrigasjon er derfor idag av stor samfunnsmessig betydning og må nå komme sterkt inn i vurderingen av disponering av vannressursene. Dette kan i nær fremtid kreve en om-

prioritering, når det gjelder disponering av vannressursene. Disse forhold mener fylkeslandbruksstyret må tas med i betraktningen når konsesjoner på vannkraft skal fornyes bl.a. ved vurdering av konsesjonstidens lengde, erstatningens størrelse til grunneierne m.m.

Fylkeslandbruksstyret ber videre Industridepartementet vurdere om konsesjonæren skal pålegges å bygge fiske-trapper i fossene i vassdraget. "

Når det gjelder skogbruket vises til uttalelse fra Haldenvassdragets Skogeierforening av 12/8 1977.

Det fremgår klart av foranstående sitater at skadevirkningene for primærnæringene vil bli betydelige og så store at dette igjen vil påvirke selve næringsgrunnlaget i de berørte kommunene.

I tillegg til foranstående har fylkeslandbruksstyret sterkt understreket vannets betydning for moderne jordbruk. Behovet for vann til jordvanning er idag et helt annet enn for 50 år siden da det ensidig ble lagt vekt på bruken av vannet til kraftproduksjon. Særlig i tørre somre vil mangel på muligheten for kunstig vatning kunne bli katastrofal.

Vassdragets betydning som resipient for kloakkutslipp må også i denne forbindelse trekkes frem. Likeledes vassdragets verdi som rekreasjonsområde for turister og innenbygdsboende, særlig når det gjelder sportfiske m.v.

2. Privatekonomiske skadevirkninger.

De enkelte eiendommer rundt sjøene er gjennom hele den forløpne reguleringsperiode påført meget store skadevirkninger.

Ved de avholdte skjønn ble erstatningene fastsatt til kr. 9.128.88 i årlige beløp og kr. 68.307.50 som engangserstatning. De årlige erstatningene har stått uforandret i de år som er gått, og de utgjør selvsagt idag bare en brøkdel av det økonomiske tap reguleringene innebærer år om annet, jfr. den sakkyndige utredning referert foran.

Skadevirkningene er økonomisk sett økende og gapet mellom tapet og erstatningene blir stadig større. Dette skyldes i første rekke utviklingen i moderne jordbruksdrift og den stadig synkende pengeverdi.

V.

Konsesjonsvilkårene.

I denne forbindelse er det nødvendig å ta opp 3

hovedspørsmål:

1. Nye alminnelige vilkår for ny konsesjon.
2. Oppjustering av eksisterende avgifter.
3. Oppjustering av de tidligere fastsatte årlige erstatninger til grunneierne.

Ad 1.

a) Det sakkyndige utvalg for vurdering av skadevirkningene og fylkeslandbruksstyret har sterkt gått inn for å begrense bruken av disse magasinene for fremtiden.

Kommunen vil for sitt vedkommende støtte opp om det vedtak som er truffet av fylkeslandbruksstyret og som er tatt inn foran på s. 4 flg.

Dette vil innebære en endring av gjeldende manøvreringsreglement. Videre vil dette også nødvendiggjøre endringer av tappemulighetene fra de eksisterende dammer. Særlig gjelder dette utløpet fra Øymarksjøen. I denne forbindelse vises til utredning fra Hydroconsult, sivilingeniør Erik Røstad A/S, hvor disse spørsmålene er nærmere vurdert i rapport datert 6. februar 1978.

Under enhver omstendighet må det sørges for at vårflommene dempes så langt dette er mulig, om nødvendig ved å utvide tappekapasiteten fra magasinene.

- b) Sikring av vannforsyning til bakenforliggende jordbrukseiendommer.

Som nevnt av fylkeslandbruksstyret vil behovet for jordvatning for fremtiden bli langt større enn det har vært til nå.

Vatn er en minimumsfaktor i disse områdene og det er bare hovedvassdraget som kan sikre tilstrekkelig forsyning i en fremtidig tørkeperiode.

Det vil neppe by på problemer for de eiendommer som støter direkte til vassdraget å skaffe nok vatn til vatning. Behovet melder seg for de bakenforliggende bruk og for disse må stilles opp som konsesjonsvilkår at de skal ha rett til for fremtiden å ta vann fra de etablerte magasiner til jordvatning uten at konsesjonærene kan kreve erstatning for dette.

Dette kravet er av vital betydning for kommunen og næringslivet i bygda.

Når det gjelder behovet for vann vises til

c) Sikring av vann til alminnelig siviltt forbruk og industrivann.

Forsyningen av vann til alminnelig siviltt behov og industriforbruk må også sikres gjennom den meddelte konsesjon slik at oppsitterne i kommunen og gamle og nye industribedrifter blir sikret rett til uttak av nødvendig vann fra de etablerte magasinene uten å måtte betale for dette til konsesjonæren.

Det er ikke mulig idag å anslå hvor store vannmengder dette for fremtiden kan dreie seg om, men kommunen kan ikke godta at det gis tillatelse til regulering av hovedvassdraget uten at bygda sikres tilstrekkelig vannforsyning til alle fremtidige behov uten å måtte ekspropriere rett til uttak fra de etablerte magasiner. Kraftverkernes behov må her komme i annen rekke.

d) Konsesjonsavgifter.

Konsesjonsavgiftene må fastsettes til lovens maksimum, d.v.s. kr. 10.- pr. innvunnet nat/hk.

Ved konsesjonsavgiftens størrelse må det tas hensyn til at disse magasinene ligger midt i bygda og derved påfører kommunen større skadevirkninger enn om de lå i uproduktive områder.

Videre må det tas hensyn til den nytte falleierne har av magasinet ved at det nå er unødvendig med nye storinvestering i damanlegg m.v. Den fastsatte regulering gir derfor kraftverks-eierne større nettoinntekter enn etablering av et helt nytt magasin ville innebære.

e) Konsesjonskraft.

Bestemmelse om avgivelse av konsesjonskraft er inntatt i pkt. 21 i konsesjonen fra 1929. Om prisfastsettelsen heter det bl.a.:

"Kraften leveres etter en maksimalpris beregnet på å dekke produksjonsomkostningene - deri innbefattet 6 procent rente av anleggskapitalen - med tillegg av 20 procent. Hvis prisen beregnet på denne måte vil bli uforholdsmessig høi, fordi bare en mindre del av den kraft vannfallet kan gi er tatt i bruk, kan dog kraften istedet forlanges avgitt etter en maksimalpris, som svarer til den gjengse pris ved bortleie av kraft i distriktet. Maksimalprisen fastsettes ved overenskomst mellom vedkommende departement og konsesjonæren eller i mangel av overenskomst ved skjønn".

Etter endringene i vassdragsreguleringsloven 10/4 1959 skal prisen på konsesjonskraft fastsettes slik i henhold til § 12 post 15:

"Kraften skal leveres til vanlig pris i vedkommende forsynings- eller samkjøringsområde. Dersom det ikke er mulig å påvise noen slik pris, skal kraften leveres til selvkostende. Hvis den pris som således skal legges til grunn blir uforholdsmessig høi, fordi bare en mindre del av den kraft, vannfallet, eller fallene kan gi er tatt i bruk, skal kraften leveres til rimelig pris. Venighet om prisen avgjøres av vedkommende departement."

En går som en selvfølge ut fra at konsesjonskraft fortsatt pålegges avgitt med inntil 10 % av den innvunne kraftmengden.

Det må antas at prisen beregnet som angitt i tillatelsen av 1929 vil ligge betydelig lavere enn den alminnelige kraftpris det henvises til i reguleringslovens § 12, nr. 15.

Anvendelse av vassdragsreguleringslovens regler slik de nå lyder, vil derfor frata kommunen en økonomisk fordel som ikke var tilsiktet ved lovendringen i 1959. Samtidig vil dette selvsagt innebære tilsvarende økonomisk fordel for regulantene.

Det kan ikke antas at vassdragsreguleringslovens § 20 a må tolkes slik at det ikke er adgang til å forlenge tidligere fastsatte konsesjonsvilkår. Særlig må det være naturlig å gjøre dette her hvor de øvrige deltagerne i reguleringen, som har en ikke tidsbegrenset konsesjon, også for fremtiden må levere kraft til den pris som er fastsatt i pkt. 21 i tillatelsen. Det må derfor fremstille seg som naturlig og rettferdig at man fastsetter prisen og konsesjonskraften på den måte som faller gunstigst ut for avtakerne.

f) Næringsfond.

Som nevnt foran, fører reguleringen til betydelige skader

og ulemper for de berørte eiendommer. Dette vil igjen føre til redusert næringsvirksomhet og dermed påføre kommunen betydelige inntektstap. Det er i denne forbindelse grunn til å peke på følgende forhold av særlig betydning for kommunen:

1. Med en reguleringshøyde på 1.63 for Aspern og Ara og 1.00 meter for Øymarksjøen vil vekstmulighetene på lavtliggende områder rundt sjøene påvirkes sterkt i negativ retning. Både jordbruket og skogbruket vil her påføres vesentlige produksjonstap som nevnt foran.
2. Kommunen har idag overskudd av arbeidskraft. Reduserte næringsmuligheter innen kommunen vil forsterke disse sysselsettingsproblemenene.
3. Magasiner som etableres i strøk som utnyttes effektivt, både når det gjelder skog- og jordbruk og på annen måte, vil som regel føre til større inntektstap for kommunen og redusere mulighetene for aktiv næringspolitikk sterkere for magasiner som ligger i uproduktive høyfjellsområder. Med den beliggenhet nevnte sjøer har, er det tvilsomt om de idag ville ha blitt tillatt regulert med de høyder som ble fastsatt i 1929.
4. Som kompensasjon for det næringstap som påføres kommunen, og som en rimelig godtgjørelse for de naturrikdommer som her føres bort for all fremtid, må konsesjonærene i medhold av vassdragsreguleringslovens § 12, post 8 pålegges å innbetale et næringsfond til kommunen på minimum kr. . Fondsmidlene plasseres straks i lokal bank og forvaltes av kommunen etter vedtekter som godkjennes av departementet.

g) Resipientforholdene.

Det må tas forbehold i konsesjonen om fremtidige pålegg om minstevannføringer, pålegg om utførelse av renseanlegg osv. i den grad resipientforholdene blir forverret som følge

av reguleringene av nevnte sjøer. Det vises i denne forbindelse til brev av 24/1 1977 fra Norsk Institutt for Vannforskning hvor det anbefales satt i verk et undersøkelsesprogram for vassdraget. Når dette programmet er ferdibehandlet, bør de endelige vilkår fastsettes.

h) Generelt forbehold om senere endringer.

I konsesjonsvilkårene bør inntas et generelt forbehold om endringer av vilkårene dersom reguleringene fører til skader for almenne interesser som man idag ikke har full oversikt over. Forbehold om endringer bør også inntas i manøvreringsreglementet på vanlig måte.

2. Justering av tidligere konsesjonsavgifter.

Etter hvert som nedgangen i kroneverdien har økt fra år til år, har tapene for kommunene som får utbetalt årlige avgifter økt i takt med inflasjonen. Særlig stort blir tapet i realverdiene når beløpet som her er fastsatt for bortimot 50 år siden.

For Statens egne reguleringer har det skjedd betydelige oppjusteringer av avgiftene i de siste årene.

I forbindelse med endringer av avgiftssatsene i vassdragsreguleringsloven i 1974 til kr. 10.- pr. nat/hk uttalte Industridepartementet i Inst. O nr. 58 1973-74:

"Komiteen forutset at staten på billighetsgrunnlag foretar ein slik justering også for eldre statsreguleringar, på same måte som det vart gjennomført etter lovendringa 10. april 1959. For eldre reguleringar foretatt av andre enn staten er det etter komiteen si meining ynskjeleg om også desse verkene kunne gå med på ein tilsvarande revisjon og komiteen vil rette ei oppmoding til desse om ei slik billighetsjustering.

Komiteen er merksam på at nye reglar kan reise krav om ein tilsvarande revisjon av reglane for dei årlege erstatningar til grunneigarar og vil be departementet om å vurdere ein slik revisjon og leggja saka fram for Stortinget."

Spørsmålet om heving av avgiftene ble også tatt opp i forbindelse med en annen sak nylig, nemlig for Nye Osa Kraftverk i Rendalen. Etter særskilt henstilling fra Industri-komiteen i Stortinget uttalte denne i Innst. S. nr. 304 1975-76:

"Nemnda viser i denne sammenhengen til sin uttale i Innst. O nr. 58 for 1973-74 i samband med heving av maksimalsatsane for konsesjonsavgifter til kommunane.

Nemnda gjekk då ut frå at staten på billighetsgrunnlag foretok ei justering og for eldre statsreguleringar og uttala vidare:

"For eldre reguleringar foretatt av andre enn staten er det etter komiteen si meining ynskjeleg om også desse verkene kunne gå med på ein tilsvarande revisjon og komiteen vil rette ei oppmoding til desse om ei slik billighetsjustering."

Nemnda er kjent med at departementet overfor andre utbyggjarar enn statskraftverka, har oppmoda om at nemnda sitt ynskjemål vart fylgt opp, men at reaksjonen til no diverre har vore negativ.

Nemnda vil på prinsipielt grunnlag på ny streke under det som den uttala om dette spørsmålet i 1974 og finn det urimeleg at andre utbyggjarar enn staten, ikkje fylgjer den praksis som no gjeld for statskraftverka, med omsyn til revisjon av eldre reguleringar.

Nemnda viser til dette også i samband med den sak vi her handsamar i det ein ved tidlegare Osenregulering såleis har med ei eldre reguleringssak å gjere.

Nemnda vil vidare peike på det som den på generelt grunnlag uttala i 1974 med omsyn til ei justering av dei årlege erstatningar til grunneigarar.

Nemnda vil oppmode Hedmark Kraftverk om på billighetsgrunnlag å foreta ei justering av dei årlege ytingar til grunneigarar som vart fastsett ved Osen-reguleringa."

Kommunen er kjent med at Staten for sine egne reguleringer har foretatt betydelige oppjusteringer av konsesjonsavgiftene. Andre regulanter, herunder fylkes- og herredskommuner, har til nå vart svært tilbakeholdne med økning av avgiftene til tross for Stortingets mange og inn-trengende anmodninger.

Remiss

Kommunen vil derfor så sterkt den kan understreke at det i forbindelse med spørsmålet om ny konsesjon også må sørges for full oppjustering av avgiftene i sin helhet slik at det nå ikke blir fastsatt forskjellige avgifter for de ulike medlemmene av Brukseierforeningen. Dersom konsesjon ikke fornyes, vil Staten tre inn som medeier. Konsesjonen må derfor ikke føre til at kommunen kommer i en dårligere stilling enn om hjemfall ble gjort gjeldende.

Avgiftssatsene må forevrig justeres hvert 5. år.

3. Justering av årlige erstatninger.

Som nevnt foran ble erstatning til grunneierne endelig fastsatt i forbindelse med overskjønnet avholdt i 1930. Erstatningsbeløpene har stått uendret i snart 50 år og det sier seg selv at beløpene idag ikke på noen måte svarer til de skadevirkninger som år om annet påføres de berørte eiendommer.

Som det fremgår av foranstående sitat fra Industrikomiteens behandling av Nye Osa Kraftverk, anmodet Industrikomiteen om at de årlige erstatningsbeløp også måtte bli justert, men henstillingen er ikke etterkommet. Kommunen vil derfor be om at det her blir satt som vilkår for ny konsesjon at samtlige årlige erstatninger oppjusteres samtidig. Det antas å være hjemmel for dette i reguleringslovens § 12, nr. 18.

Staten regulerer også årlige erstatningsbeløp fastsatt før endringen av vassdragsreguleringsloven i 1959. At ny konsesjon nå meddeles, må derfor heller ikke føre til at grunneierne kommer i en dårligere stilling enn om hjemfall ble gjort gjeldende. Den del av erstatningene som faller på søkerne, må derfor reguleres i samsvar med justeringsnormene i vassdragsreguleringslovens § 16, nr. 5, 16. ledd slik disse regler til enhver tid lyder.

Konklusjon.

Kommunen vil ikke motsette seg at det blir meddelt ny konsesjon til de private regulanter i Haldenvassdraget.

Forutsetningene for kommunens standpunkt er imidlertid at de konsesjonsvilkår som er nevnt foran blir imøtekommet fullt ut og at det blir sørget for full oppjustering av tidligere fastsatte konsesjonsavgifter og grunnerstatninger slik at kommunen kan beholde en rimelig andel av de verdier regulantene fortsatt får anledning til å utnytte. "

Hydroconsults uttalelse av 6. februar 1978 lyder:

"Vi er engasjert av h.r.adv. Kåre Ødegaard for å vurdere eventuelle endringer i manøvreringsreglementet for Aspern - Ara og Øymark-sjøen i forbindelse med søknad om ny reguleringskonsesjon. Oppdraget er gitt på vegne av Aremark og Marker kommuner samt grunneiere langs sjøene.

Formålet med vurderingen er om mulig å få i stand et reglement som gir lavere maksimalvannstander i sjøene, slik at lavtliggende dyrkbart areal kan nyttiggjøres.

Befaring langs vassdraget ble foretatt den 10. januar 1977. Representanter både fra kommunene og grunneierne deltok, og dessuten ble det holdt møte hos brukseierforeningen.

Nåværende reguleringsgrenser og manøvreringsreglement.

I det følgende har vi forkortet høyeste regulerte vannstand til HRV og laveste regulerte vannstand til LRV. Noen angivelser i manøvreringsreglementet er i fot. Det fremgår av dokumentene at det er norske fot som er brukt, 1 fot = 0,3137 m. Kotehøyder er referert til Kanalselskapets kotesystem.

Aspern - Ara:

Reguleringsgrensene er knyttet til Brekke øvre vannmerke:

$HRV = 9.187 \text{ fot} = 9.187 \cdot 0.3137 = 2.88 \text{ m på vannmerket}$
 $HRV \text{ tilsvarer kote } 106.10.$

I den tid på året kanalen er i drift kan vannstanden senkes til (LRV₁)

$LRV_1 = 6 \text{ fot} = 6 \cdot 0.3137 = 1.88 \text{ m på vannmerket}$
 $LRV_1 \text{ tilsvarer kote } 105.10.$

I den tid på året kanalen ikke er i drift kan vannstanden senkes til (LRV₂)

$LRV_2 = 4 \text{ fot} = 4 \cdot 0.3137 = 1.25 \text{ m på vannmerket}$
 $LRV_2 \text{ tilsvarer kote } 104.47.$

Hvis vannstanden i Øymarksjøen eller Rødnessjøen ligger over sin HRV, skal Aspern - Ara søkes tappet tilsvarende under.

Øymarksjøen:

Reguleringsgrensene er primært knyttet til Strømsfoss øvre vannmerke.

HRV = 9.187 fot = $9.187 \cdot 0.3137 = 2.88$ m på vannmerket
HRV tilsvarer kote 108.57.

Hvis flomvannføring i vassdraget medfører et fall langs Øymarksjøen skal imidlertid vannstanden ved Strømsfoss søkes senket slik at vannstanden ved Strømsfoss øvre tillagt 2/3 av forskjellen mellom vannstandene ved Ørje nedre og Strømsfoss øvre ikke overstiger HRV.

LRV = 6 fot = $6 \cdot 0.3137 = 1,88$ m på vannmerket
LRV tilsvarer kote 107.57.

Det fullstendige manøvreringsreglement for Øymarksjøen og Aspern-Ara er vist i bilag B. Kartskisse av vassdraget er vist i bilag A.

Praktisert manøvrering

Observerte vannstander ved Brekke øvre V.M (Aspern - Ara) og ved Strømsfoss øvre V.M (Øymarksjøen) er vist i bilag C og D. Diagrammene viser daglige vannstander i cm. på vannmerkene, og vi har fremstilt perioden 1966 - 75. HRV er inntegnet som en horisontal linje.

Det fremgår at vannstandene ofte holdes betydelig under HRV også i sommertiden, og stiger opp omkring HRV bare i kortere perioder.

I Aspern - Ara stiger vannstandene svært sjelden nevneverdig over HRV, noe som skyldes forholdsvis rikelige tappemuligheter i forhold til tilløpet. I Øymarksjøen stiger vannstanden høyere over HRV fordi tappemulighetene her er begrenset. Tappekapasiteten fra Øymarksjøen er imidlertid ikke nøyaktig kjent fordi vannføringskurve ikke er målt.

Beregning av vannstander i Aspern-Ara ved gitte forutsetninger for manøvreringen.

For Aspern - Ara finnes data for tapping og for vannstandsvariasjon i sjøen fra dag til dag. Derved kan tilløpet til sjøen beregnes, og ut fra dette kan beregnes nye vannstander basert på bestemte tappeforutsetninger.

Slike beregninger kan ikke gjennomføres for Øymarksjøen, fordi en som nevnt ikke har målinger for tappekapasiteten gjennom lukene i Strømsfoss dam.

De avløpsdata fra Aspern - Ara ikke finnes i maskinlesbar form, har vi måttet begrense beregningene til å omfatte en kortere periode om våren i tre år. De år som er undersøkt er 1967 (vannrikt) 1970 ("midlere") og 1975 (vannfattig).

Ved våre beregninger har vi lagt til grunn den forutsetning at Brekke kraftverk skal kjøres for full kapasitet (38 m³/s) så lenge vannstanden ligger høyere enn 2,38 m på Brekke øvre vannmerke (0,5 m under HRV). Vannstanden er deretter holdt på dette nivå så lenge tilløpet ikke overstiger kraftverkets tappekapasitet. Forøvrig er det forutsatt at det ikke tappes gjennom lukene før vannstanden når HRV.

Resultatet av beregningene er tegnet inn på vannstandsdiagrammene for Aspern - Ara (bilag C). Det fremgår at disse beregningsforutsetningene ikke gir gunstigere vannstandsforhold enn den praktisert manøvrering. Både i vannrikt og "midlere" år vil en i perioder bli liggende på HRV om våren.

Når vannstandsforløpet ved den manøvrering som praktiseres i dag er forholdsvis gunstig, kommer dette av at hvis tilløpet er stort, tappes gjennom lukene også om vannstanden ligger noe under HRV. Dette er en fornuftig manøvrering som reduserer både flomvannføringer og flomvannstander, men som vanskelig kan gis noen stringent utforming i et manøvreringsreglement.

Vi har også gjort en beregning av vannstander i Aspern - Ara under forutsetning av at en i tillegg til kraftverkskjøringen tapper gjennom lukene. Tapping foregår ved vannstander høyere enn 2.38 m på Brekke vannmerke. Det er regnet med en tapping lik den maksimalt tillatte i følge manøvreringsreglementet ved denne vannstanden. (2 luker + 0,75 m). Denne forutsetningen betyr med andre ord en senkning av HRV til 2.38 m (kote 105,60).

Beregningene ble gjort for de samme periodene som nevnt foran. Ved denne beregningen fikk vi ingen flomstigning over 2,38 m. Dette vil si at i de undersøkte periodene var det ingen dager med tilsig større enn tappekapasiteten, og det var mulig å holde er konstant vannstand.

Konklusjon

1. Ved den praktiserte manøvrering i Aspern - Ara og Øymarksjøen holdes vannstanden som regel en del under høyeste regulerte vannstand (HRV), men stiger opp omkring HRV i kortere perioder.
2. I Aspern - Ara er overskridelsene av HRV ubetydelige og forekommer sjelden. I Øymarksjøen overskrides HRV med opptil omkring 1 m under flom i vannrike år. Overskridelsen her skyldes antagelig lav tappekapasitet gjennom lukene i Strømsfoss og kan derfor ikke unngås uten ombygging av dammen. Lukenes tappekapasitet er ikke målt.

3. Vi har vurdert hvorvidt en senkning av sommervannstandene i Aspern - Ara kan oppnås ved å kjøre Brekke kraftverk for fullt hvis vannstanden ligger 0,5 m under HRV eller høyere. Beregningene viser at en slik kjøring ikke hindrer stigning av vannstanden til HRV.

Vannstanden i Øymarksjøen vil neppe heller kunne holdes nede ved full kjøring i Strømsfoss kraftverk, fordi tappekapasiteten her er mindre.

Slike pålegg i manøvreringsreglementet vil derfor ha liten effekt.

4. Senkning av sommervannstandene kan etter det foranstående bare skje ved en senkning av HRV. I Aspern - Ara er tappekapasiteten tilstrekkelig til å ta unna de flomtilløp vi har undersøkt (3 vårperioder), ved en vannstand 0,5 m under nåværende HRV. Tappekapasiteten er da satt lik den tapping som tillates etter gjeldende reglement (2 luker + 0,75 m). Stigning av vannstanden kan likevel ikke utelukkes ved store flommer.

Flomstigning over eventuell senket HRV i Øymarksjøen har ikke kunnet vurderes fordi lukenes avledningsevne som nevnt her ikke er kjent. Oppmåling av vannføringskurve for disse bør være et krav ved eventuell ny konsesjon.

Nåværende flomstigning i Øymarksjøen indikerer likevel at tappekapasiteten er såpass begrenset at en senket HRV her ofte vil bli overskredet og antagelig vil tjene liten nytte.

Halden kommune, uttalelse i møte 16. desember 1976:

"Søknad av 8.7.d.å. fra Halden Hovedvassdrags Brukseierforening om fornyet konsesjon for tilleggsreguleringen av Øymarksjøen, Aspern og Ara, anbefales innvilget."

Fylkesmannen i Østfold har i brev av 14. september 1977 uttalt:

"Saken har vært forelagt Halden, Aremark og Marker kommunestyre til uttalelse.

Kommunenes uttalelser vedlegges.

En har også lagt saken fram for fylkeslandbruksstyret som med vedlagte ekspedisjon av 5. september 1977 har avgitt uttalelse.

Fylkesmannen viser til de foreliggende uttalelser og går ut fra at Vassdragsdirektoratet med sin lange erfaring vurderer de påstander som er framsatt og samholder disse med det som er vanlig på dette område.

For øvrig skal jeg få peke på den økende interesse for vann til vanning, hvilket synes å henge sammen med at vi har hatt tre tørkesommere på rad.

Jeg finner det rimelig at jordbruket får adgang til å ta vann til vanning.

Ved vurderingen av dette spørsmål bør man holde opp mot hverandre den samfunnsmessige verdi av vann til elektrisitetsproduksjon og vann til irrigasjon. Nytteverdien av 1 m³ vann uttrykt i kroner henholdsvis ved elektrisitetsproduksjon og ved vanning av forskjellige vekster burde være enkelt å beregne når man kjenner alle relevante data i denne forbindelse."

Av fylkeslandbrukssjefens uttalelse av 6. september 1977 siteres:

"Etter fylkeslandbrukssjefens vurdering bør fylkeslandbruksstyret uttale seg om følgende spørsmål som reguleringen berører:

1. Skade ved oversvømmelse av jord- og skogbruksarealer.
2. Bakenforliggende eiendommers rett til jordvanning, konfr. ldd Bondelags brev av 17.1.1977.
3. Fiskens frie gang i vassdraget. Bygging av fisketrapper.

I forbindelse med pkt. 1 har fylkeslandbrukssjefen oppnevnt et utvalg bestående av herredsaagronomene Alex. Holund, Märker, og Ole Størholt, Arømark og fylkesagronom Øivind Landmark. Utvalget fikk i oppdrag å vurdere de konsekvenser reguleringen har for landbruket på eiendommene som grenser inn til vassdraget, og komme med en beregning over hvilke skader landbruket blir påført.

I en uttalelse datert 10.8.1977 uttaler utvalget følgende:

"For å vurdere konsekvensene for skogbruket på en faglig forsvarlig måte, har utvalget supplert seg med konsulent Nævan Laralrud i Haldenvassdragets Skogeierforening.

Ved kgl. resolusjon av 29.9.1928 fikk Halden Høvevassdrags Brukseierforening tillatelse i medhold av "Lov om vassdragsregulering av 14. desember 1917" å høve vannstanden i Rymarkeløen, Åre og Åopern med 0,686 m. Den gamle regulerings høyden som var på 1 fot, ble dermed utvidet til 1,0 m over dertil bestemte fastmerker ved Krappeto og Strømsfossen.

Erstatning for de skader reguleringen ville påføre eiendommene, i tillegg til fiske og isveier ble fastsatt ved skjønnrett i 1928. Denne ble ansett av begge parter og fastsatt med endelig virkning av en overkjenningsrett i oktober 1930. Erstatningssummen ble da i det vesentlige satt sammen med i forhold til det skjønnretten hadde kommet til. De tidligere erstatninger ble til dels grunnere samlet fastsatt til kr. 212,000, og samlet erstatning for skade på veier, tus og odel, til kr. 68.307,50.

Utvalget har som utgangspunkt for sine vurderinger og beregninger brukt de kartene som ble opptatt den gang planene for reguleringen ble påbegynt m.a.o. ca. år 1900. Disse kartene var tross sin alder meget gode og nøyaktige. På kartene var øverste tidligere reguleringshøyde inntegnet som vannkant. Den nyere tillatte reguleringsgrense er inntegnet som 1 m kote. Kotene 1,5 m og 2,0 m er også påtegnet. Disse viser da 0,5 m og 1,0 m over dagens tillatte høyeste reguleringsgrense. Kartene gir et meget godt bilde av hvordan arealene artet seg for reguleringen, og ved hjelp av disse er det muligheter for å konstatere og beregne hvor store skadene har blitt.

Utvalget har befart flere eiendommer som er sterkt berørt av oppreguleringen. Her har en sammenlignet kartmaterialet og det en så i marka og holdt det sammen med eiernes erfaring. En har da gjort seg opp en mening om hvordan dyrkingsverdien hadde vært og hvordan de er idag.

Det bilde vi fikk var meget uetydlig. Korn dyrking kan drives til 1,5 m mellom 1,5 m og 2,0 m koten. Grønsproduksjon kan drives til 1,5 m koten, men avlingen blir dårligere jo nærmere en kommer denne. Årsikker avlingen kan en ikke regne med under 2,0 m koten p.g.a. at både vår og høstflommen kan gå helt hit opp. Arealet mellom nåværende vannlinje og 1 m kote (2,0 m koten) ga brukbare beiter. - her jo nærmere den kom 2 m koten. Skogen ga god vekst ned til 0,5 m over nåværende vannstand. På nedsliden av denne sank produksjonen meget raskt.

Når utvalget har klassifisert arealene og beregnet skadene som resultatet påføres, har en gjort dette ut fra dagens situasjon. Ved å sammenligne de gamle kartene med økonomisk kartverk og ved faglig vurdering av arealene ut fra moderne dyrkingsteknikk har en så langt råd er foretatt en "bonitering".

Økonomisk beregning.

For å kunne gjøre en økonomisk beregning av det økonomiske tapet, må en gjøre en del forutsetninger. Vi har valgt å forutsette at på det dyrkede areal som går tapt, ville det idag bli drevet ensidig kornproduksjon etter et omløp med 3 år bygg, 1 år havre og 1 år med oljevekster. Når en har forutsatt ensidig korn dyrking, skyldes det bl.a. at det er meget vanskelig å regne ut en pris på heimaviet grovfôr, men også fordi dette er den mest aktuelle driftsform idag. Faglig sett ville grovfôrproduksjon sikkert gjennom egne husdyr gi et større utbytte for brukeren enn ren kornproduksjon. I avling har vi regnet med 380 kg bygg pr. dekar, 400 kg havre pr. dekar og 160 kg oljefrø pr. dekar. For bygg, havre og oljefvekster er brukt Statens Kornforretningens basispriser - trekk for tørking, kvalitet og frakt. De variable kostnader er satt opp etter dagens priser. En viser til bilag 1 hvor fullstendig dekningsbidragskalkyle er satt opp.

Som middel netto dekningsbidrag pr. dekar dyrket mark er en kommet fram til kr. 340,-. For beite har en satt dekningsbidraget til kr. 40,- pr. dekar.

Bilag 2 viser verdiberegningen for berørte skogarealer. Der har en funnet en nettoverdi pr. dekar:

Produksjonsevne	0,65 m ³ /de	kr. 90,-
Produksjonsevne	0,14 "	" 20,-

Ut fra disse forutsetninger og kalkyler har en så beregnet tapet på den enkelte eiendom, bilag 3 viser hvordan denne beregning er satt opp.

Som det går fram av bilag 3 har en utført beregningene for tre alternative reguleringshøyder nemlig 0,5 m, 1,0 m og 1,5 m over opprinnelig vannstand. 1,0 m er da dagens fastsatte høyeste reguleringsgrense, mens 1,5 m er flomvannstand.

Videre har en utarbeidet et sammendrageskjema der hver enkelt eiendom er oppført og beregnet tap ved de tre alternative reguleringshøyder er satt inn. Dette følger vedlagt som bilag 4.

Til slutt som bilag 5 har en foretatt et sammendrag for bygdene Åremark, og Øymerk hvor en har tatt inn både årlig erstatning og "engangs" erstatning. Også her har en tatt inn de tre alternative reguleringshøyder.

Både i bilag 4 og 5 har en bare tatt med bruksverdien av beite, dyrket mark og skog. Rubrikken "andre skader og ulemper" på skjemaet for det enkelte bruk er ikke tatt med.

Sammendrag.

Våre beregninger som bygger på et faglig vurdert avlingenivå, dagens priser på produkt og kostnader, og arealer i det alt vesentlige hentet fra de opprinnelige kart og beregninger dog sammenholdt med skogareal, skotverk og vår vurdering av dagens muligheter, viser at landbruks- og det oerwite distrikt lider betydelige tap ved den foretatte oppdemning.

Sammendraget viser følgende:

----- S. 1000 0 > m:

	Areal i dekar		Bruksverdi kr.
	Beite dyrket	SKOG	
Sum (m/årlig erstatning)	278,8	197,8	56.327
Sum (m/engangs erstatn.)	24,1	30,8	5.506
Sum total	302,9	228,6	61.833

Reguleringshøyde 1,0 m (nåværende reg.høyde):

Sum (m/årlig erstatning)	565,4	343,9	160.025
Sum (m/engangs erstatning)	54,4	64,6	17.755
Sum total	619,8	408,5	177.783

Reguleringshøyde 1,5 m (flomvannstand):

Sum (m/årlig erstatning)	800,9	481,1	278.910
Sum (m/engangs erstatning)	91,3	94,8	29.829
Sum total	962,2	575,9	308.739

De med engangserstatning som er tatt med her gjelder bare de som fikk slik erstatning for tap av jord-, skog, ikke engangserstatning for veier, anlegg etc.

En del av de som ved skjønnet fikk svært små erstatninger er ikke tatt med her, da en ikke har hatt bakgrunnsmateriale for å beregne dagens verdi.

Som det går fram av ovenstående er ved dagens fastsatte reguleringshøyde 620 dekar beite og dyrket mark og 408 dekar skog (lav og høy bonitet) berørt. Beregningen viser at bruksverdien for disse arealer utgjør kr. 177.783,-.

Videre går det fram av disse beregninger at den reguleringshøyde en velger får store konsekvenser både på tapte arealer og tap i bruksverdi.

Konklusjon.

Ut fra de vurderinger og beregninger vi har foretatt vil utvalget tilråde fylkeslandbruksstyret når de skal behandle konsesjonsaknen den følgende:

"En går primært inn for at det gis konsesjon for regulering av Øymarksjøen, Ara og Aspern til en reguleringshøyde tilsvarende kote 0,5 m.

Subsidiært gis det konsesjon på regulering til høyde kote 1,0 m, men med høyeste regulerte vannstand kote 0,5 i vekstsesongen.

Uansett hvilken reguleringshøyde det blir gitt konsesjon på må det utarbeides et tappereglement slik at høyeste tillatte reguleringshøyde ikke overskrides.

Når en ut fra langvarige forsøk vet at en taper 4 - 5 kg korn pr. dag såing blir utsatt, kommer en opp i betydelige tap. Ved 14 dagers utsettelse av såing p.g.a. flom får en et direkte tap på 70 kg korn dvs. ca. 90 kr. pr. dekar.

Utvalget vil også påpeke at det finner det naturlig at ved ny konsesjon må grunneierne få erstatning som er i tråd med dagens forutsetninger og priser.))

Fylkeslandbruksstyrets vedtak framfår av Marker og Aremark kommunestyrers vedtak sitert foran.

Idd Bondelag har i brev av 17. januar 1977 uttalt:

Halden Hovedvassdrags Brukseierforening har konsesjon til vannrettighetene i Haldenvassdraget. Konsesjonen for rettighetene ovenfor Brekke kraftstasjon går ut i 1978. Brukseierforeningen ønsker å fornye denne konsesjonene.

Idet Østfold Landbruksselskap skal uttale seg ovenfor Industri-departementet om de aktuelle konsesjonsbetingelser/rettigheter, vil styret i Idd Bondelag vise til det økende behov for vanning i jord- og hagebruk.

Som vi tidligere har orientert landbruksselskapet om, forbereder vi planleggingen av et større vanningsanlegg for en del av jordbruksområdene på Idd. Vannet til dette anlegget må vi ta fra Femsjøen som er den siste innsjøen i Haldenvassdraget. Vannbehovet er foreløpig anslått til 240 000 m³ pr. sesong.

Vi vil anmode Østfold landbruksselskap om å være oppmerksom på dette behovet for vann til jordbruksformål når det uttaler seg ovenfor Industridepartementet. For oss ville det være ønskelig at konsesjonsbetingelsen ga oss rett til å ta vann til vanningsformål til en rimelig pris."

Østfold fylkesfriluftsnemnd behandlet saken i møte 13. oktober 1976 og uttaler følgende:

"Nemnda fant at den nåværende regulering ikke har hatt uheldige følger for vassdragets bruk til friluftformål. Når det gjelder naturvern må sies at reguleringen har bidratt til å holde en jevn vannføring i vassdraget og dermed et landskapsbilde som ikke har vært særlig påvirket av flutuerende vannstand."

Fylkesfriluftsnemnda vedtok enstemmig å gjøre slikt vedtak:

"Fylkesfriluftsnemnda har intet å bemerke til at konsesjon fornyes på samme vilkår som tidligere."

H.r.advokat Kåre Ødegaard har videre i brev av 24. mai 1978 avgitt uttalelse på grunneiernes vegne. Herfra siteres:

" På vegne av de berørte grunneiere har advokat Trond Lexerød, Halden tidligere avgitt uttalelser til Industridepartementet i ovennevnte sak som jeg går ut fra at Vassdragsvesenet er kjent med.

Som meddelt i brev til Industridepartementet av 1977 har advokat Lexerød senere sammen med styret i den valgte grunneierkomite anmodet om min bistand. På vegne av de berørte grunneiere skal jeg bemerke:

1. Grunneierne har tidligere meddelt at de ikke ønsker å nedlegge noen absolutt protest mot fortsatt regulering av Øymarksjøen, Aspern og Ara. Dette under forutsetning av at myndighetene finner at det fortsatt er behov og grunnlag for regulering av disse innsjøene, jfr. advokat Lexerøds brev av 1/12 1976 til Industridepartementet.

På den annen side er det ved de registreringsarbeider som er gjennomført av landbruksmyndighetene klarlagt at fortsatt regulering hindrer intensiv utnyttelse av betydelige arealer som i dag ligger lavere enn 2 m. over HRV. De økonomiske beregningene viser at bruksverditapet ved nåværende reguleringshøyde utgjør kr. 177.783.- årlig, et beløp som ligger nesten 20 ganger over det som i dag samlet betales i årlig erstatning til de berørte grunneiere. Dette er bare selve jordbrukstapet. I tillegg kommer skadene på skogarealene som også årlig utgjør vesentlige beløp.

Jeg viser i denne forbindelse til fylkeslandbruksstyrets uttalelse av 19. august 1977 hvor disse beregningene er inntatt.

På bakgrunn av foranstående er det naturlig å ta opp følgende spørsmål til nærmere drøftelse:

1. Reguleringshøydene.
2. Flomdempning.
3. Sikring av vatn til jordvatning.
4. Oppjustering av tidligere fastsatte erstatninger.
5. Avholdelse av nytt skjann.

1. Reguleringshøydene.

Fylkeslandbruksstyret anbefaler at reguleringshøyden i de berørte sjøer reduseres til 0.5 m. Subsidiært går fylkeslandbruksstyret inn for en regulering på 1.0 m. men slik at høyeste regulerte vannstand i vekstperioden blir senket 0.5 m.

Grunneierne har samme oppfatning som fylkeslandbruksstyret når det gjelder de nye reguleringshøydene og vil så sterkt de kan henstille til myndighetene om nøye å vurdere om skadevirkningene nå står i rimelig forhold til de verdier som innvinnes gjennom kraftproduksjonen.

Det er ikke noen som helst tvil om at en redusert regulering, også jordbruksmessig, vil innvinne betydelige nettoverdier og samfunnsmessig sett vil det være riktigere forvaltning av ressursene å legge slike kraftverksmagasiner utenom de beste jordbruksdistriktene vi har her i landet.

2. Flomdempning.

Tappeforholdene må innrettes slik at vannstandene heretter så vidt mulig ikke stiger over HRV. Særlig overskrides høyeste regulerte vannstand i Øymarksjøen. Som påpekt av Hydroconsult skyldes dette antagelig at tappekapasiteten gjennom lukene i Strømsfossen er for lav. Lukene må derfor pålegges ombygget i forbindelse med ny konsesjon.

3. Sikring av vatn til jordvatning.

Kunstig vatning har fått større og større innpass i vårt jordbruk, og er ikke lenger bare begrenset til de mest nedbørfattige strøkene i landet. Også i de sentrale jordbruksområdene på Østlandet er det nå aktuelt med jordvatningsanlegg.

De grunneiere som sogner direkte til vassdraget, har antagelig rett til å ta ut nødvendig vatn til eget behov uten at regulantene kan reise innvendinger mot dette eller kreve noen form for erstatning for krafttapet.

Derimot kan det stille seg tvilsomt om andre grunneiere i nabolaget har slike rettigheter.

I tørkeperioder er det tvilsomt om det på denne strekningen langs Haldenvassdraget kan finnes andre like sikre vannkilder utenom hovedelven, og det må derfor i forbindelse med den nye konsesjonen forbeholdes alle bruk ubegrenset rett til jordvatning uten hinder av reguleringskonsesjonen og uten at det kan reises krav om erstatning av regulantene.

Det er også i denne sammenheng grunn til å peke på uttalelsen i fylkeslandbruksstyrets vedtak når det gjelder behovet for vatning i moderne jordbruk.

4. Oppjustering av tidligere erstatninger.

Tilleggsreguleringene for Øymarksjøen, Aspern og Ara ble tatt i bruk 1/10 1931.

Underskjønn ble avhjemlet 3/7 1930 og overskjønnet ble avhjemlet 6/10 1930.

Ialt ble behandlet 187 takstnummer. Det betales årlig erstatning til 84 grunneiere med kr. 9.528.88. Engangserstatningene utgjør kr.

Som nevnt foran påføres i dag de berørte bruk et årlig tap på kr. 177.783.- pr. år.

De årlige erstatninger har stått uforandret siden 1930 og tilsvarende derfor på ingen måte det tap som år om annet påføres grunneierne.

I forbindelse med de problemer som den stadig synkende kroneverdi har ført med seg, har det også tildels vært inngående diskusjoner om regulering av konsesjonsavgifter og tilkjente erstatninger i vassdragssaker.

I uttalelsen siteres fra Innst. O.nr. 58 1973/74 hvor Industrikomiteen oppfordret konsesjonærer med eldre reguleringer å foreta en justering av avgiftene på billighetsgrunnlag samt fra Innst. S.nr. 304 1975-76 hvor konsesjonæren i et konkret tilfelle (Nye Osa Kraftverk) oppfordres til å foreta en justering av årlige ytelser til grunneierne på billighetsgrunnlag.

Videre siteres fra grunneiernes uttalelse:

" Stortingets oppfatning av disse spørsmålene er her kommet helt klart til uttrykk, og Staten har da også for sine anlegg tatt konsekvensen av dette og har regulert både konsesjonsavgiftene og de fastsatte erstatninger.

På vegne av de berørte grunneiere anmodes om at det som vilkår for fortsatt regulering settes som forutsetning at de årlige erstatninger oppjusteres i samsvar med utviklingen av kroneverdien og at fremtidige erstatninger blir justert i henhold til gjeldende regler.

Det er et rettferdskrav fra distriktet at dette blir gjort og det vil føles som en bitter urettferdighet dersom det nå skal gis adgang til fortsatt regulering av disse sjøene uten at grunneierne får tilfredsstillende kompensasjon for de påførte tap.

5. Nytt skjønn.

Spørsmålet om regulering av de årlige avgiftene må ses i sammenheng med spørsmålet om avholdelse av nytt skjønn.

Grunneierne er klar over at det kan by på problemer å få avholdt nytt skjønn langs de berørte sjøer idet erstatningene i 1930 ble fastsatt under den forutsetning at anleggene skulle være stedsevarige.

Jeg kan imidlertid ikke se at myndighetene er avskåret fra å fastsette som konsesjonsvilkår at det avholdes nytt skjønn i forbindelse med ny konsesjon. Dette vil selvsagt få den konsekvens at tidligere erstatninger må avløses eller gå inn i oppgjøret for det nye skjønnet.

For å få en mest mulig lik behandling av de berørte grunneiere, synes det naturlig å avholde nytt skjønn og slik at skjønnsretten fastsetter de endelige erstatninger som skal løpe for fremtiden.

Dersom nytt skjønn ikke pålegges, må erstatningene justeres slik som anført foran.

2. Grunneierne viser forøvrig til de vedtak som er truffet av Aremark og Marker kommune og de slutter opp om de henstillinger og konsesjonsvilkår som det der er stillet krav om. "

Advokat Trond Lexerød har i brev 1 desember 1976 uttalt:

"Det vises til brev av 8. juli 1976 fra Halden Hovedvassdrags Brukseierforening og kunngjøring av saken med frist til 1/1-1977 for eventuelle merknader.

Grunneierne har avholdt fellesmøte og valgt et styre med Tor Østerisvig, Aremark, som formann. Styret har fullmakt til å ivareta grunneiernes interesser. Styret har henvendt seg til undertegnede vedrørende ovennevnte sak.

I

Grunneierne ønsker ikke å nedlegge en absolutt protest mot at Halden Hovedvassdrags Brukseierforening gis konsesjon til fortsatt regulering av Øymarksjøen, Aspern og Ara dersom Industridepartementet etter en samlet vurdering av de interesser som måtte foreligge kommer til at det er fortsatt behov og grunnlag for regulering av vassdraget.

Grunneierne vil imidlertid påpeke at det faktiske forhold har endret seg vesentlig og har andre konsekvenser i dag enn da tidligere konsesjon ble gitt i 1929. For en rekke eiendommer medfører oppreguleringen av vassdraget neddemming av jordbruksarealer som etter dagens forhold kunne ha vært dyrket. Det finner også sted andre ulemper som er av vesentlig betydning.

På vegne av grunneierne vil det derfor først og fremst bli anført at selve reguleringen bør vurderes på ny, slik at man kan komme frem til en fremtidig regulering som påfører eiendommene og grunneierne minst mulig skade. En vil i denne forbindelse hevde at det bør gis anledning kun til en mindre regulering og oppdemning i sommerhalvåret, slik at dyrkbar jord ikke blir overfløymet.

En vil i denne forbindelse komme nærmere tilbake med en redegjørelse om de aktuelle arealer og betydningen av reguleringen.

II.

I ethvert tilfelle vil grunneierne hevde at erstatningsutmålingene, fastsatt ved overskjønnet av 6/10-1930, kun gjelder fram til konsesjonstidens utløp 20/9-1979. På vegne av grunneierne gjøres det derfor gjeldende at det som vilkår for fornyet reguleringstilatelse må settes at Brukseierforeningen må begjære rettslig skjønn til fornyet behandling av erstatningsutmålinger hva gjelder beslagleggelsen av grunn og ulemper og for alle eiendommene.

Konsesjonsdokumentene sees ikke å inneholde noe om erstatnings- spørsmålet hva avgrenser tidsperioden til 50 år. Ifølge overskjønn av 6/10-1930 er erstatningsbeløpene fastsatt dels som engangsbeløp og dels som årlige erstatninger. Det utbetales årlige erstatninger til 84 grunneiere med kr. 9.528,88. Skjønnspremissene kan ikke sees å inneholde betraktninger om for hvilke tidsrom erstatningsutbetalingene gjelder. I henhold til konsesjonsdokumentene som er lagt til grunn for skjønnet, må det således sluttet at erstatningene er utmålt for konsesjonsperioden, altså frem til 20/9-1979. Det vises i denne forbindelse til at det er fastsatt årlige erstatninger.

Faktiske forhold pr. dato er vesentlig endret i forhold til skjønnsforutsetningene i 1929/30. Erstatningsutbetalingene er således ikke i samsvar med dagens situasjon og forhold, hvilket gjelder for den enkelte eiendom og således at eiendommer som skjønnet av 1930 ikke ble tilkjent erstatning, idag påføres ulemper som er erstatningsberettiget.

I henhold til de aktuelle lovbestemmelser på området etter Oreigningsloven, Vassdragsloven og Vassdragsreguleringsloven sammenholdt med senere rettsteori og rettspraksis og hensett til en naturlig samfunnsutvikling, mener grunneierne å ha rettsgrunnlag for fornyet behandling av erstatningsspørsmålene.

Fornyet behandling må skje ved rettslig skjønn og fornyet behandling av alle eiendommer som støter ned til vassdraget. Skjønnet må begjæres og bekostes av Brukseierforeningen.

Grunneierne mener at det må forstås at de inngrep som gjøres for et stort antall av grunneierne, er av vesentlig økonomisk betydning. Ved siden av at grunneierne mener å ha det nødvendige rettslige grunnlag for å forlange nytt erstatningsskjønn, er det også rimelig at de ut fra dagens situasjon og de faktiske forhold for den enkelte eiendom, holdes økonomisk skadesløse ved fremtidig regulering av vassdraget (da grunneiernes økonomiske interesser ikke lenger ivaretas av skjønnet av 1930).

III.

Gjenpart av dette brev er sendt Halden Hovedvassdrags Brukseierforening for synspunkter og merknader til de anførsler som er gjort gjeldende, idet man håper at saken kan fremmes endelig for Industri- departementet fra begge parter i forståelse. Man forbeholder seg således å komme tilbake med mer utførlig utredning i saken, samtidig

keo
OES

-cc

8178 14 287

Miljøverndepartementet
Avd. for naturvern og friluftsliv
Oslo-dep.
OSLO 1

Berge Larsen i HD

11 76 52

4949/76 N RSO/AR
6180/76 N RSE/TV

141/77-1/1.74-3
JRG/SAR/MB/AV/SP/SS/jv?

10. februar 1977.

Haldenvassdraget - søknad om forløpelig konsesjon for regulering av vassdraget, Aspøra o. l.a.

En viser til oversendelse av b. oktober 1976 fra Miljøverndepartementet til dette direktorat, og til punktning av 4. januar d.å.

Haldenvassdraget har en artsrik fiskefauna som består av ørret, abbor, gjedde, lake, sik, læsesild, Ålkrøps og flere karpfiskarter. Fisket utnyttes lite.

Norsk institutt for vannforskning har i rapport O-219/70 utarbeidet resultater fra en undersøkelse av vannkvaliteten i Haldenvassdraget.

De foreliggende data for innsjøene i vassdraget viser et vanlig bilde for norske skogsvann i lavlandsområdet på Ostlandet.

Saledes varierer pH i innsjøene Øymarksjøen, Aspøra og Ara mellom 6,5 og 7,1 fra år til annet, og verdien for spesifikk ledningsevne varierer mellom 30 og 50 µS/cm.

NIVA's undersøkelse konkluderer imidlertid med at nordre del av Haldenvassdraget er sterkt eutrofiert, og at det er viktig å bygge renseanlegg for fjerning av plantenæringsstoffer i denne del av vassdraget. Lengre ned i vassdraget er forurensningsbelastningen vesentlig mindre, og etterhvert som selvrensningen gjør seg gjeldende, blir vannkvaliteten bedre. I Øymarksjøen,

Aspøra og Ara er vannkvaliteten utmerket for produksjon av laksefisk.

En har liten kjennskap til de fiskeribiologiske forhold i Halden-
vassdraget før Øymarksjøen, Aspeza og Ara ble regulert.

Reguleringshøyden er små og har neppe hatt nevneverdig betydning
for hvitfiskeribene. ~~Reguleringen~~ av vassdraget med dammer ved
Stromsfoss og Brekke innebærer imidlertid at fiskens frie gang i
vassdraget har blitt hindret, og dette kan ha hatt negative konse-
kvenser for produksjonen av ørret og sannsynligvis også for ål.
Reproduksjonen hos disse artene er avhengig av at den voksne
fisken har anledning til å fereta vandringer til gyteplassene,
og at fiskeungene kan vende tilbake til innsjøene sine oppvekst-
områdene. Generelt må derfor enhver hindring av fiskens frie
gang i vassdraget anses som uheldig og uønsket.

Det har tidligere vært foreslått en del forskvannskrens i vassdraget,
men bestanden har sannsynligvis aldri vært spesielt stor. Dette
skyldes forekomsten av fiskeartene lake og ål som begge er
effektive predatorer på krens.

I forbindelse med fornyelser og forlengelser av regulerings-
konsesjoner mener DVF at det bør bli knyttet nye betingelser
til konsesjonene som er i samsvar med de vilkår som idag knyttes
til nye reguleringskonsesjoner, og som i større grad enn tidligere
tar hensyn til andre brukerinteresser i vassdraget enn utelukkende
utnyttelse av vannet til kraftproduksjon. DVF mener derfor at
det bør knyttes nye vilkår til Halden Hovedvassdrags Bruksfor-
forenings reguleringsstillatelse i forbindelse med forlengelsen
av konsesjonen. Dette bør være vilkår som gjør det mulig for
vedkommende departement eller den dette berører å gi konses-
sjonaren pålegg om å sette iverk tiltak med sikte på å redusere
skadevirkningene på fiskbestandene, dersom det er behov for det.

I forbindelse med reguleringen av Øymarksjøen, Aspeza og Ara
kunne det således være aktuelt med tiltak for å sikre fiskens
frie gang forbi dammene. En vil her nevne bygging av fiske-
og/eller åletrapper og utsettinger av fisk.

DVF vil derfor gi følgende forslag til konsesjonsvilkår:

I.

Konsesjonaren plikter å påse at han selv, hans kontraktører og andre
som har med reguleringeanleggene å gjøre, tar de nødvendige hensyn

for å forebygge skader på vilt- og fiskebestandene som berøres av reguleringene og den øvrige drift av anleggene. Herunder skal konsesjonæren søke å forebygge forurenning og tilslamning av vassdraget.

II.

Konsesjonæren plikter etter nærmere bestemmelser av vedkommende departement eller den dette berørte myndighet

- a) å sette ut yngel og/eller settefisk av det antall, de arter og stammer, den størrelse og kvalitet, og på den tid, sted og måte som måtte fastsettes, og dekke alle utgifter forbundet med fangst av storfisk, klekking, foring og transport av den fisk som skal settes ut
- b) å bygge fisketrapper og Aletrapper i reguleringsdamene, samt sørge for nødvendig driftsvann til disse.
- c) å bekoste fiskeri- og viltbiologiske undersøkelser, herunder langtidsundersøkelser og å delta i fellesfinansiering av større biologiske undersøkelser som omfatter de populasjoner som berøres av utbyggingen.

III.

+ utfisking
(jfr. Bygderen)

Dersom det som følge av reguleringene oppstår skader som berører vilt- og fiskebestandene i området, tilpliktes konsesjonæren å bekoste tiltak som TVF bestemmer.

IV.

Alle utgifter forbundet med nødvendig kontroll og tilsyn med overholdelsen av ovennevnte vilkår eller pålegg gitt med hjemmel i disse vilkår dekkes av konsesjonæren.

Etter fullmakt

Svein Skavhaug

Magnus Berg.

Gjenpart sendes fiskerikonsulentene i Øst-Norge, Teatergt. 2, Oslo 1.

som man gjerne vil konferere saken direkte med de avgjørende myndigheter. "

Direktoratet for vilt og ferskvannsfisk har i brev av 10. februar 1977 til Miljøverndepartementet gitt denne uttalelse:

" En viser til oversendelse av 8. oktober 1976 fra Miljøverndepartementet til dette direktorat, og til purring av 4. januar d.å. .

Haldenvassdraget har en artsrik fiskefauna som består av ørret, abbor, gjedde, lake, sik, lagesild, ål kreps og flere karpefiskarter. Fisket utnyttes lite.

Norsk institutt for vannforskning har i rapport O-219/70 framlagt resultater fra en undersøkelse av vannkvaliteten i Haldenvassdraget.

De foreliggende data for innsjøene i vassdraget viser et vanlig bilde for norske skogsvann i lavlandområdet på Østlandet. Således varierer pH i innsjøene Øymarksjøen, Aspern og Ara mellom 6,5 og 7,1 fra år til annet, og verdiene for spesifikk ledningsevne varierer mellom 30 og 50 mS/cm.

NIVA's undersøkelse konkluderer imidlertid med at nordre del av Haldenvassdraget er sterkt eutrofiert, og at det er viktig å bygge renseanlegg for fjerning av plantenæringsstoffer i denne del av vassdraget. Lengre ned i vassdraget er forurensningsbelastningen vesentlig mindre, og etterhvert som selvrensningen gjør seg gjeldende, blir vannkvaliteten bedre. I Øymarksjøen, Aspern og Ara er vannkvaliteten utmerket for produksjon av laksefisk.

En har liten kjennskap til de fiskeribiologiske forhold i Haldenvassdraget før Øymarksjøen, Aspern og Ara ble regulert. B

Reguleringshøydene er små og har neppe hatt nevneverdig betydning for hvitfiskartene. Avsperringen av vassdraget med dammer ved Strømsfoss og Brekke innebærer imidlertid at fiskens frie gang i vassdraget har blitt hindret, og dette kan ha hatt negative konsekvenser for produksjonen av ørret og sannsynligvis også for ål. Reproduksjonen hos disse artene er avhengig av at den voksne fisken har anledning til å foreta vandringer til gyte plassene, og at fiskeungene kan vende tilbake til innsjøene fra oppvekst-

områdene. Generelt må derfor enhver hindring av fiskens frie gang i vassdraget ansees som uheldig og uønsket.

Det har tidligere vært fanget en del ferskvannskreps i vassdraget, men bestanden har sannsynligvis aldri vært spesielt stor. Dette skyldes forekomsten av fiskeartene lake og ål som begge er effektive predatorer på kreps.

I forbindelse med fornyelser og forlengelser av reguleringskonsesjoner mener DVF at det bør bli knyttet nye betingelser til konsesjonene som er i samsvar med de vilkår som idag knyttes til nye reguleringskonsesjoner, og som i større grad enn tidligere tar hensyn til andre brukerinteresser i vassdraget enn utelukkende utnyttelse av vannet til kraftproduksjon. DVF mener derfor at det bør knyttes nye vilkår til Halden Hovedvassdrags Brukseierforenings reguleringstillatelse i forbindelse med forlengelsen av konsesjonen. Dette bør være vilkår som gjør det mulig for vedkommende departement eller den dette bemyndiger å gi konsesjonæren pålegg om å sette iverk tiltak med sikte på å redusere skadevirkningene på fiskebestanden, dersom det er behov for det. I forbindelse med reguleringen av Øymarksjøen, Aspern og Ara kunne det således være aktuelt med tiltak for å sikre fiskens frie gang forbi dammene. En vil her nevne bygging av fiske- og/eller åletrapper og utsettinger av fisk.

DVF vil derfor gi følgende forslag til konsesjonsvilkår:

I.

Konsesjonæren plikter å passe at han selv, sine kontrakterer og andre som har med reguleringens anlegg å gjøre, tar de nødvendige hensyn for å forebygge skader på vilt- og fiskebestandene som berøres av reguleringene og den øvrige drift av anleggene. Herunder skal konsesjonæren søke å forebygge forurensning og tilslamming av vassdraget.

II.

Konsesjonæren plikter etter nærmere bestemmelser av vedkommende departement eller den dette bemyndiger

- a) å sette ut yngel og/eller settefisk av det antall, de arter og stammer, den størrelse og kvalitet, og på den tid, sted og

måte som måtte fastsettes, og dekke alle utgifter forbundet med fangst av stamfisk, klekking, foring og transport av den fisk som skal settes ut

- b) å bygge fisketrapper og åletrapper i reguleringsdammene, samt sørge for nødvendig driftsvann til disse.
- c) å bekoste fiskeri- og viltbiologiske undersøkelser, herunder langtidsundersøkelser og å delta i fellesfinansiering av større biologiske undersøkelser som omfatter de populasjoner som berøres av utbyggingen.

III.

Dersom det som følge av reguleringene oppstår skader som berører vilt- og fiskebestandene i området, tilpliktes konsesjonæren å bekoste tiltak som DVF bestemmer.

IV.

Alle utgifter forbundet med nødvendig kontroll og tilsyn med overholdelsen av ovennevnte vilkår eller pålegg gitt med hjemmel i disse vilkår dekkes av konsesjonæren.

Statens forurensningstilsyn har i brev av 15. desember 1976 til Miljøvern-departementet gitt denne uttalelse:

" En viser til Deres ekspedisjon av 23. nov. 1976 vedrørende ovennevnte.

Halden Hovedvassdrags Brukseierforening har på vegne av de private reguleringsdeltakere søkt om fornyet konsesjon på samme betingelser som tidligere for tilleggsregulering av Øymarksjøen, Ara og Aspern. De kommunale deltakerne i Brukseierforeningen har fått konsesjon på ubegrenset tid. Tillatelse til ytterligere regulering av disse tre innsjøene ble gitt ved kgl.res. av 20. sept. 1929. Innsjøene ble først regulert og kanalisert i 1850-70-årene av Haldenvassdragets Kanalselskap og senere av Brukseierforeningen. Tilleggsreguleringen ble gjennomført ved heving av høyeste regulerte vannstand med ca. 0,7 m i hver av de tre innsjøene. Total reguleringshøyde er i Øymarksjøen på 1,0 m og i Ara og Aspern på 1,63 m.

Tilleggsreguleringen er utnyttet i kraftproduksjon i nedenfor-
liggende verker, som hovedsakelig nyttes av industri og Halden
kommune.

Haldenvassdraget ble ved stortingsvedtak 6. april 1973 varig
vernet mot ytterligere kraftutbygging.

Haldenvassdraget har et nedbørfelt på ca. 1600 km². Det har sitt
utspring i Flolangen (190 m.o.h.) i Akershus og renner via en
rekke langstrakte innsjøer ut i Iddefjorden ved Halden. Middel-
vannføringen ved utløpet i Iddefjorden er 24,4 m³/sek. Det bor
ca. 26 000 personer i nedbørfeltet, de fleste i Halden. De
største tettstedene utenom Halden er Aurskog, Bjørklangen, Løken,
Hemnes og Ørje. Rensenalegg er i drift i Aurskog, Bjørkelangen,
Ørje og Fossang (Aremark), mens det er planlagt bygget for Løken.
Forøvrig er det spredt bebyggelse og en rekke gårdsbruk langs
vassdraget.

NIVA har siden 1970 foretatt resipientundersøkelser i vassdraget.
Undersøkelsene har vist at resipientforholdene er dårlige, og at
vannmassene reagerer selv på små kloakkutslipp. Eutrofiutvik-
lingen er kommet svært langt i vassdraget. Særlig de øvre deler
av vassdraget er påvirket og i stilleflytende deler av vassdraget
øker innslaget av høyere vegetasjon (starr, siv). Som følge av
den kraftige algeoppblomstringen om ettersommeren kan en forvente
en tiltagende sekundærbelastning av organisk materiale ved at
oksygeninnholdet i dyplagene blir lavere. Forurensningen av vass-
draget vil også føre til at fisk som krever høyt oksygeninnhold i
vannet (ørret) forsvinner til fordel for arter som kan klare seg
med mindre oksygen (gjedde, abgor).

Algeoppblomstringen skyldes ikke bare utslipp av kloakk, men også
jordbruksavrenning. Fosfatinnholdet i den kunst- og naturgjødsl
som nyttes langs vassdraget, er beregnet å representere ca. 350 000
p.e. Selv om bare 10% av dette kommer ut i vassdraget, er det
klart at belastningen fra landbruket representerer en stor andel
av forurensningsbelastningen.

Reguleringene i vassdraget har ført til at vannmassene har fått
lengre oppholdstid i innsjøene enn før reguleringene. Utskift-
ingen av vannmassene tar derfor lengre tid slik at partikler (med

f.eks. organisk materiale) sedimenterer lettere. Sekundære forurensningsvirkninger (oksygensvikt) har derfor lettere muligheter for å oppstå i et regulert vatn enn i et uregulert. I hvilken grad tilleggsreguleringen virker inn på de ovennevnte forhold, er usikkert. Det er derfor vanskelig for SFT å vurdere om manøvreringsreglementet skal forandres slik at det er mulig å skifte ut vannmasser i perioder der dette er ønskelig ut fra forurensningshensyn. SFT vil derfor tilrå at konsesjonæren skal være med å bekoste de resipientundersøkelsene som er i gang i vassdraget. Staten har bidratt med tilskudd til undersøkelsene i bl.a. 1975 og -76. Eventuelt bidrag fra Brukseierforeningen bør også nyttes til nærmere å undersøke om midlertidige/permanente forandringer i manøvreringsreglementet for Strømfoss og Brekke sluser kan bidra til å redusere entrofiutviklingen i vassdraget nedstrøms Ørje.

SFT vil også tilrå at konsesjonæren skal yte tilskudd til utbygging ev. utvidelse av planlagte/prosjekterte renseanlegg nedstrøms Ørje og oppstrøms Brekke basert på merkostnadene til skjerpede rensekrav som følge av reguleringen.

Under henvisning til det ovennevnte og lov om vern mot vannforurensning (§§ 4 og 10) vil SFT tilrå at følgende vilkår tas med i eventuell konsesjon :

- Konsesjonæren tilpliktes etter vedkommende departements nærmere bestemmelser å være med å bekoste en resipient- og overvåkingsundersøkelse av Haldenvassdraget.
- Konsesjonæren tilpliktes etter vedkommende departements nærmere bestemmelser å yte tilskudd til utbygging/økt tilknytting til planlagte/eksisterende renseanlegg nedstrøms Ørje og oppstrøms Brekke basert på merkostnadene ved skjerpede rensekrav som følge av reguleringen. "

Den Norske Turistforening har 30. november 1976 meddelt at de ikke har noen bemerkninger til søknaden.

Grunneierne Erling Tonning og Schönning Johnsen, Ørje har i brev av 1. mars 1977 pekt på de hyppige oversvømmelser ved høyvassstand vår og høst og uttrykker håp om at den fremtidige regulering gjøres mere hensynsfull med tanke på å forebygge oversvømmelser.

Halden Hovedvassdrags Brukseierforening har i brev av 25. februar 1980 kommentert de innkomne uttalelser som følger:

" Vi har mottatt deres skrivelse av 11. september 1976 med bilag.

Av de innkomne uttalelser vil vi gjerne påpeke at det ikke er noen som utsetter seg at det blir meddelt ny konsesjon til de private andelseiere i tilleggsreguleringen, men de tar opp en rekke konsesjonsvilkår. Det kreves at erstatningene blir oppjustert.

Vi vil gi våre bemerkninger til de enkelte bilag.

Bilag 7 - 1. Brev til Industridepartementet fra advokat Trond Lexterød, datert 1. desember 1976.

Som representant for grunneierne meddeler advokat Trond Lexterød at grunneierne ikke ønsker å nedlegge en absolutt protest mot soknaden. I uttalelsen går det i særlig grad inn på spørsmålet om erstatningene og det nevdes at det er eiendommer som i 1930 ikke ble tilkjent erstatning, men som idag påføres ulemper som er erstatningsberettiget.

Dette vil nok være mulig, men på den annen side vil vi bemerke at en rekke av de ting som ble tilkjent erstatning i 1930 idag neppe ville oppnå noen erstatning. Vi vil som eksempler nevne tømmerlegg, gjerdehold, isveier m.v.

Utsandens om at det må holdes nytt skjønn mener vi det ikke finnes noe hjemmel for og må avvises.

Bilag 8. Brev til NVE fra Den norske Turistforening, datert 30. november 1976.

Ingen bemerkninger.

Bilag 9. Brev til NVE fra Miljøverndepartementet, datert 21. februar 1977.

Statens Forurensningstilsyn foreslår at Brukseierforeningen skal være med å betale resipientundersøkelser og yde tilskudd til renseanlegg.

Kommunene langs Haldenvassdraget har gått sammen i et Vassdragsforbund som har ledet de undersøkelser som er satt i gang. Det er helt naturlig at Brukseierforeningen ikke har vært med da vannreguleringen ikke har vært forurenssende. Reguleringsprosenten i Haldenvassdraget er meget beskjeden. Reguleringen har liten eller ingen innvirkning på den lave vannføringen om sommeren. Nølandselven har hatt en ganske sterk forurensning. Om sommeren kan vannføringen nær være tilnærmet 0. I denne vassdragsdelen har Brukseierforeningen meget beskjedne reguleringsmagasiner.

Til orientering kan vi nevne at reguleringsgraden ved Femsjøens utløp er 18,55 %, ved utløpet av Aspern og Ara 16,5 %, ved utløpet av Øymarksjøen 15,2 %. Ved utløpet av Rødenessjøen er reguleringsgraden 14,6 %, men hvis vi ser bort fra magasinene i Øndern, Njermen og Setten er reguleringsgraden kun 6,5 %.

Vi kan ikke se at det er grunnlag for bidrag til de undersøkelser som Statens Forurensningstilsyn nevner.

Bilag 10. Brev til NVE fra Erling Tønning og Schönning Johansen, datert 1. mars 1977.

Behandler flomforholdene i Ørjeelven. Vi henviser til bemerkninger til bilag 18.

Bilag 12. Diverse uttalelser fra fylkesmannen i Østfold, Østfold Landbruksselskap, Halden kommune, herredsaagronomene i Marker og Aremark. Utskrifter av møteprotokoll i fylkeslandbruksstyret og Marker kommunestyre.

Fylkeslandbruksstyret tar opp spørsmålet om en lavere reguleringshøyde og foreslår 0,50 m subsidiært med denne høyden i vekstsesongen.

Vi vil peke på at i begge sjøene er det fra tidligere etablert et reguleringsmagasin med 1 fot = 0,32 m. Tilleggsreguleringen fra 1929 er 0,68 m. Landbruksselskapet foreslår at dette tilleggsmagasinet reduseres fra 0,68 m til 0,18 m slik at den totale reguleringshøyden blir 0,50 m. I denne forbindelse vil vi peke på at de kommunale deltagere i reguleringen har konsesjon i ubegrenset til for tilleggsreguleringen på 0,68 m.

I sin uttalelse foreslår Fylkeslandbruksstyret at reglene i vassdragsloven av 1940 skal fravikes når det gjelder rett til å ta ut vann til vanningsanlegg. Vi vil så sterkt vi kan ta avstand

fra Fylkeslandbruksstyrets standpunkt. De som ønsker å anlegge vanningsanlegg, men som ikke har rett til slikt vannuttak må ordnes med de øvrige rettighetshavere, eventuelt etter konsesjon.

Som bilag til Fylkeslandbruksstyrets uttalelse foreligger det en uttalelse fra et nedsatt utvalg av herredsaagronomene i Marler og Aremark og fylkesagronomen. Dette er et meget omfattende dokument. Vi har hatt kontakt med utvalget og foretatt en felles befaring 8.6.1979 sammen med vår engasjerte landbrukssakkyndige, sivilagronom Aksel Tveitnes.

Utvalget har fått låne de kartar som Brukseierforeningen tok opp i 1901 i forbindelse med en reguleringsplan fra 1906. Utvalget har videre benyttet en liste over neddemmet areal m.v. som ble fremlagt under skjønnet i 1929.

Den aktuelle reguleringshøyden er kun 0,68 m. På de steder langs sjøene hvor det er dyrkbar jord eller skog på innmark, mener vi at terrenget er av en slik hellingsgrad at forsumpningsarealet over den gamle reguleringen (0 - 0,32 m) må settes tilnærmet lik forsumpningsarealet over den nye reguleringen (0,32 - 1,00 m). Vi mener derfor at skade på grunn av forsumpning må det sees helt bort fra.

Det gjenstår da den direkte skade på grunn av neddemningen (0,32 m - 1,00 m). Det utvalg som er nedsatt har utført et omfattende arbeide. Under befaringen med utvalget påviste vi uoverensstemmelser ved beregningene. Dette lovet utvalget å se nærmere på, men vi har ennå ikke hørt fra utvalget.

Som bilag til utvalgets innstilling er det vedlagt en kopi av arealberegningen for Østensvik gnr. 42 bnr. 2. Utvalget skiller her mellom reguleringshøyde 0,50 m, 1,00 m og 1,50 m og fører opp arealer for hver høyde. Hvordan det har vært mulig ut fra de eksisterende kartar, å beregne arealet mellom 0,32 m = HRV gammel regulering og 0,50 m eller 0,18 m er ganske uforståelig for oss. På kartene er nemlig HRV for gammel regulering avmerket som vannkant. HRV for ny regulering er også avmerket og kaldt 1 m. I tillegg er det tegnet inn 1,5 m koten og 2,0 m koten. Vi har sammenlignet utvalgets arealer med kartene fra 1901 og har kommet frem til følgende tall for neddemmet areal (0,32 m - 1,00 m) når det gjelder Østensvik gnr. 42 bnr. 2.

	Dyrket	Beite	
Utvalgets arealer	20,2 da	10,2 da	= 30,4 da
Våre tall etter kartene	0,2 da	14,2 da	= 20,4 da

Vi har også sammenliknet utvalgets totale tall for neddemmet areal med våre og har kommet frem til følgende:

		Dyrket			
Utvalgets totale arealer:		619,8 da			
Våre tall fra 1930:		Dyrket	Havne-	Hyr	
		Dyrket &	gang	m/kratt	
		Havnegang			
Reg.høyde 1 m	171,9	80,7	191,1	73,9	= 517,6 da

Når det gjelder avlingstapet har komiteen kommet frem til betydelige verdier. La nevner at kornproduksjonen kan drives ned til midtveis mellom 2,0 og 1,5 m - koten, altså ca. 0,75 m over HRV. Gressproduksjonen kan drives ned til ca. 0,5 m over HRV.

Når disse tall overføres til den gamle regulering (0,0 - 0,32 m) så kan det drives gressproduksjon ned til 0,32 + 0,50 = 0,82 over gammel HRV. Av det neddemmede areal ved tilleggsreguleringen (0,32 - 1,00) kan bare en liten del av arealet brukes til gressproduksjon nemlig arealet mellom 1,00 og 0,82 = 0,18 m - ca. 27 % av reguleringsnøyden. Ingen del av det neddemmede areal kan brukes til kornproduksjon da alt ligger under den grense som komiteen har fastsatt. Hvor stor del av det neddemmede areal som kan brukes til gressproduksjon kjennes ikke, men det kan umulig bli noe stort areal etter ovennevnte resonnement.

Når det gjelder skade p.g. av forsumpning mener vi som nevnt tidligere, at dette må det sees bort fra idet vi er av den oppfatning av forsumpet areal over tilleggsreguleringen (0,32 - 1,00 m) er tilnærmet lik forsumpet areal over den gamle reguleringen (0,0 - 0,32 m).

Når det gjelder utvalgets beregninger mener vi det er riktig å se på de kalkyler for dekningsbidrag som er fremlagt. Disse gir etter vår oppfatning et for gunstig bilde. Dekningsbidragskalkylen gir den driftsinntekt man får fra et produksjonsopplegg etter at de variable kostnader er trukket fra. De faste kostnader blir det således ikke tatt hensyn til. Dekningsbidragskalkylene blir således marginale. Vi er enige i en slik betraktningssmåte, men vil hevde avvikende synspunkter for enkelte poster.

1. For bygg og havre er det ført opp en inntekt på kr. 40,- pr. dekar for halm. En vanlig praksis har vært å pløye halmen ned eller brenne den opp. Inntekten av halm må i de tilfeller falle bort. Halmutvinning og dermed mulighet til å bruke halmen til for har vært lite benyttet i området som her er aktuelt. Vi mener derfor at denne inntektspost må reduseres og fører opp kr. 20,-.
2. For alle kalkyler (bygg, havre og oljevekster) er utgifts-posten til drivstoff oppført med kr. 10,- pr. dekar. Vi mener at denne fradragsposten er for liten. Vedlikeholdsutgiftene på maskiner og redskap må antas å øke med økende bruk (øket areal) og den må derfor komme til fradrag når arealet reduseres. Vi antar at denne post må økes til kr. 25,- pr. dekar.
3. Faste kostnader har ikke kommet til fradrag i dekningsbidragskalkylen. Vi tenker da på bygningskostnader (driftsbygninger), maskin- og redskapskostnader og arbeidskostnader. De innsparte beløp vil i første rekke være vedlikehold av redskap og arbeidskraft. Disse beløp har vi vurdert til kr. 70,- pr. dekar.

Med bakgrunn i disse bemerkninger fører vi opp følgende kalkyle for dekningsbidrag:

<u>Bygg:</u>			
Inntekter: 340 kg (300 - såfrø og svinn) a 1/37			kr. 465,-
Halm			" 20,-
			<hr/> kr. 485,-
Innsparte kostnader:			
10 kg såfrø	kr. 20,-		
60 " fullgj.	" 54,-		
Rensing og beising av eget såfrø	" 1,-		
500 kg kalk - 6 år	" 10,-		
Drivstoff maskiner + vedlikehold	" 25,-		
Frakt m.v.	" 15,-		
Sprøyteveske	" 10,-		
Arb.kraft, halmpressing m.regnet	" 70,-		" 205,-
			<hr/> <hr/> kr. 280,-
Netto driftsinntekt pr. dekar			

Havre:

Inntekter: 380 kg. (400 - såfrø og svinn) a 1/30		kr. 494,-
kalk		" 20,-
		<u>kr. 514,-</u>

Innsparte kostnader:

40 kg. såfrø	kr. 18,-	
60 " fullkj.	" 54,-	
Kensing	" 1,-	
Kalk	" 10,-	
Sprøyteveske	" 7,-	
Frakt m.v.	" 14,-	
Drivstoff	" 25,-	
Arb.kraft	" 70,-	" 199,-
		<u>kr. 315,-</u>

Oljevekster:

Inntekter: 160 kg a kr. 2/20		kr. 352,-
0,5 " såfrø	kr. 11,-	
2,5 " TCA	" 27,-	
80 " fullkj.	" 72,-	
kalk	" 10,-	
Drivstoff maskiner	" 25,-	
Frakt m.v.	" 12,-	
Arb.kraft	" 59,-	" 216,-
		<u>kr. 136,-</u>

Gjennomsnittsberegning for omløpstiden:

Bygg	kr. 280,- x 3	=	kr. 840,-	
Havre	" 315,- x 2	=	" 630,-	
Oljevekster	" 136,- x 1	=	" 136,-	kr. 1.606,-

kr. 1.606,- : 6	kr. 268,-
- grøfteutgifter 500/20	" 27,-
Netto driftsutgifter	<u>kr. 241,-</u>

Vi har ingen bemerkninger til den oppførte netto driftsinntekt på kr. 40,- pr. dekar for beite.

Det påståtte avlingstap må sterkt reduseres på grunn av følgende:

1. Redusering av nettoinntekt, kfr. ovennevnte kalkyle.
2. For store arealer.
3. På neddemmet jordbruksareal vil det neppe kunne dyrkes korn da det vil ligge for lavt i forhold til gammel regulering; (0,32 m).

Når det gjelder spørsmålet om reguleringens betydning for skogproduksjonen så vil vi bemerke følgende til Haldenvassdragets Skogeierforenings brev av 12. august 1977 - bilag 2 til dokument 12 - 5.

Beregning av bruttoprisen:

Efter vårt syn er gjennomsnittsdimensjonen satt for høyt og prosenten for utfall av massevirke er satt for lavt. Utfallsprosenten bør minst settes til 35 %. Dette vil gi følgende gjennomsnittspris for driftsåret 1975/77.

35 % midtmålt slip	kr. 139,50 pr. m ³
25 % sekunda skurtømmer	" 197,- " "
40 % prima skurtømmer	" 213,- " "

Denne sortimentsfordeling og pris gir en brutto gjennomsnittspris på ca. kr. 183,- pr. m³ - kr. 7,- pr. m³ mindre enn utvalgets tall.

Beregning av driftsutgiftene:

I beregningen er det forutsatt 4 trær pr. m³. Dette synes å være lavt ansatt. Forutsetter man 5 trær pr. m³ øker utgiftene med ca. kr. 2,- pr. m³. Det er ikke beregnet tillegg for kvistsetting og driftsvanskeligheter. Vi mener at det må være realistisk å sette dette tillegget til 10 % av hugstarbeidet. Dette tillegg vil øke utgiftene med ca. kr. 3,- pr. m³. Legger vi ovennevnte økning i driftsutgiftene til utvalgets tall kommer vi til kr. 67,26 pr. m³. Driftsutgiftene er beregnet med bark. Beregnet driftsutgift under bark blir ca. kr. 75,- pr. m³. Med disse korreksjoner får vi følgende verdier pr. arealenhet:

Arealer med produksjonsevne 0,65 m³/da.

Brutto verdi	0,65 + kr. 183,-	=	kr. 119,- pr. da.
- driftsutgifter	0,65 + " 75,-	=	" 49,- " "
			<u>kr. 70,- pr. da.</u>

Arealer med produksjonsevne 0,14 m³/da.

Brutto verdi	0,14 + kr. 183,-	=	kr. 26,- pr. da.
- driftsutgifter	0,14 + " 75,-	=	" 11,- " "
			<u>kr. 15,- pr. da.</u>

I vurderingen har utvalget gitt et ekstra tillegg fordi man i en viss periode kunne selge tømmer til Sverige til en høyere pris. Vi mener at det er høyst tvilsomt å føre inn slike betraktninger. Prisene på virke i Norge og Sverige utvikler seg stort sett i takt med verdensmarkedets priser, og det er bare enkelte år at det oppstår ulikheter i prisnivået på norsk og svensk virke. Vi kan ikke se at det er større tømmerknapphet til sagbrukene i Sverige enn i Norge, slik at dette skulle danne grunnlag for en høyere pris på skurtømmer i Sverige. De ulikheter som finnes fra tid til annen er av høyst lokal og temporær karakter.

Når det gjelder selve arealene så mener vi at det kun er det neddemmede areal som er gjenstand for erstatning. Det må ikke tas hensyn til forsumpingsarealet idet vi er av den oppfatning at forsumpet areal over tilleggsreguleringen (0,32 - 1,00 m) er tilnærmet lik forsumpet areal over den gamle reguleringen (0,00 - 0,32 m).

I bilag 12 - 6, utskrift av møtebok for Marker kommunestyre og formannskap refereres det følgende fra en uttalelse fra herredskogmesteren.

"Saken har vært framlagt for skogrådmedlemmene som antyder at reguleringen av Sjømarksjøen (som nå søkes forlenget) har mindre betydning rent skogbruksmessig sett, men påpeker at erstatningen til grunneierne bør bringes opp på dagens pris-niva.

Bilag 13. Brev til Industridepartementet fra advokat Trond Lexered, datert 1. november 1977.

Ingen bemerkninger. Bilagene er de samme som er behandlet under bilag 12.

Bilag 14. Brev til NVE fra Aremark kommune, datert 19. april 1976.

Ingen bemerkninger.

Bilag 16. Brev til NVE fra h.r.advokat Kåre Odlegaard, datert 24. mai 1976.

Vi henviser til vedlagte uttalelse fra vår juridiske rådgiver h.r.advokat Erik Samulsen.

Bilag 18. Utskrift av møtebok Marker kommunestyre, datert 29. mars 1978 med bilag.

Vi vil spesielt henwise til den vurdering av manøvreringsreglement som er foretatt av Hydroconsult, Sivilingeniør Erik Røstad A/S, datert 28. februar 1978.

Til de enkelte punkter i konklusjonen vil vi bemerke følgende:

1. Ingen bemerkninger.
2. Årsaken til at vannstanden overskrides under flom i Øymarksjøen mener vi henger sammen med de naturgitte forhold i Strømselven. Denne elven er lang, smal og krokete. Reguleringsdammen, Strømsfoss dam ligger ved utløpet av Strømselven.
3. Ingen bemerkninger.
4. En senket HRV i sommertiden vil i Aspern og Ara regelmessig bli overskredet ved større flommer. Ved gjennomgåelse av våre noterte flomkulminasjoner vil man se at i tidsrommet 1895 - 1931 med HRV lik 0,32 m (7 fot) ble HRV overskredet hvert år. På Krappeto VM (1895 - 1923) er det notert overskridelse hvert år og likeså på Brekke V.1 (1924 - 31). Overskridelse av HRV var skjedd ved Brekke VM i januar (3 g.), mars (1 g.), april (5 g.), mai (6 g.), juni (2 g.), juli (1 g.), august (2 g.), september (2 g.), oktober (5 g.), november (6 g.) og desember (4 g.), tilsammen 37 ganger i tidsrommet 1895 - 1931. Den største overskridelse fant sted under høstflommen i november 1909. Ved Krappeto VM var overskridelsen 1,9 fot og ved Strømsfoss nedre VM var overskridelsen 5,0 fot.

En senket HRV i sommertiden vil i Øymarksjøen bli overskredet, til dels betydelig. Ved gjennomgåelse av de noterte

flomkulminasjoner for Strømsfoss VM i tiden 1895 - 1931 vil man se at flomkulminasjonen var sjelden under 1,5 fot over HRV (0,32 m - 7 fot). Ved Ørje nedre VM var kulminasjonen sjelden under 2,5 fot over HRV (0,32 m - 8 fot).

Vi kan ikke se at tilleggsreguleringen for Øymarksjøen, Aspern og Ara har skadet grunneierne utover den skade som er forårsaket av selve neddemningen. Denne skade ble erstattet ved skjønnet som ble holdt 1929/30. Erstatningene er fastsatt under den forutsetning at anlegget blir stedsevarende. "

Brukseierforeningens juridiske konsulent h.r.adv. Erik Samuelsen har i brev av 5. februar 1980 til Brukseierforeningen kommentert h.r.adv. Kåre Ødegaards brev av 24. mai 1978 som følger:

" I forbindelse med at De har utarbeidet kommentarer til NVE's brev av 11. september 1978 angående ovennevnte sak, har De anmodet om min uttalelse til en del av de synspunkter som er fremført i h.r.advokat Kåre Ødegaards brev til NVE av 24. mai 1978.

Jeg vil i det følgende kommentere de tre avsnitt i h.r.advokat Ødegaards brev hvor følgende spørsmål er behandlet:

1. Sikring av vann til jordvanning (brevets pkt. 3).
2. Oppjustering av tidligere fastsatte erstatninger (pkt. 4).
3. Avholdelse av nytt skjønn (pkt. 5).

Ad 1:

Vassdragsloven av 15. mars 1940 nr. 3 § 14 bestemmer uttrykkelig at enhver grunneier i et vassdrag har rett til å utta det vann som trengs til husholdning, gårdsbruk, jordvanning og teknisk bruk på eiendommen, selv om det volder skade at vannet tas bort fra vassdraget.

Ad 3:

H.r.advokat Ødegaard ønsker prinsipielt at det skal settes som konsesjonsvilkår at det avholdes nytt skjønn som også skal vurdere de tidligere fastsatte erstatninger.

Etter min oppfatning er det ganske på det rene at konsesjonsmyndighetene ikke har rettslig adgang til å sette en slik konsesjonsbetingelse. En konsesjonsbetingelse om nytt skjønn, som en slags gjenopptagelsesinstans til fastsettelse av erstatning for tidligere skader og ulemper, ville være i strid med såvel våre rettskraftsregler som andre prosessuelle prinsipper. Krav om nytt skjønn kan derfor åpenbart ikke tas til følge. "

Til brukseierforeningens brev av 25. februar 1980 har Østfold Landbruks-
selskap bemerket følgende i brev av 22. september 1980:

" Som grunneierens advokat har De bedt oss om å kommentere Halden Hovedvassdrags Brukseierforenings merknader i brev av 25.02.80 til Norges Vassdrags- og Elektrisitetsvesen side 3 - 7.

Utvalget bestående av herredssagronomene Holund og Størholt og kontorsjef Landmark har hatt en konferanse med Brukseierforeningen og har også påny fått utlånt de gamle karter. Vi har gått gjennom kartmaterialet på ny og kontrollert våre beregninger for en del eiendommer, men kan ikke si at beregningene er feil utført.

Angående Brukseierforeningens merknader til de arealer som utvalget har benyttet for sine beregninger skal derfor opplyses følgende: I merknadene henvises til Østenvik i Aremark og det antydes at vårt areal ligger 10 dekar over de tall Brukseierforeningen mener kartene viser. Det fremgår av vårt beregnings-skjema - bilag 3, at vi ved flomvannstand kotehøyde 1,5 m har et aktuelt areal på 57,1 dekar. Dette er akkurat samme areal som skjønnet i 1929 kom fram til, og påstand om feil avvises.

Forklaringen ligger i at i Brukseierforeningens merknader er arealene avlest etter kotehøyde, mens vi i våre beregninger har et arealtillegg for hvert beregningstrinn på 0,5 m kotehøyde.

Vi mener at ved oppdemning til kotehøyde f.eks. 1,0 m, vil grunneierene være berettiget til skadeerstatning for arealer beregnet etter kotehøyde 1,5 m.

At arealene ved våre beregninger har fått en noe annen betegnelse enn i 1929, er vel helt naturlig. Vi har i dag helt andre tekniske muligheter for grøfting, utpumping og nydyrking. De arealer som vi har beregnet som skog har på kartet signatur for skog, men er i skjønnet betegnet som udyrket.

Når det gjelder Brukseierforeningens merknader til våre dekningsbidragskalkyler og beregninger, kan vi kort anføre:

Betraktningmåten må i et slikt tilfelle være marginal. Med de relativt små arealer det gjelder på hvert bruk, blir

de faste kostnader lite - eller overhode ikke endret. Dette gjelder også vedlikehold av redskap. Da arbeidskraften sjelden har alternativ verdi, mener vi det også er galt å sette det inn som kostnad.

Bortsett fra at prisen både på inntekts- og kostnadsida har endret seg siden vi gav vår uttalelse, mener vi at vårt beregningsgrunnlag og -måte er forsvarlig. "

Hovedstyret vil bemerke:

Ved kgl.res. 20. september 1929 fikk Fredrikshald Hovedvassdrags Brukseierforening (senere endret navn til Halden Hovedvassdrags Brukseierforening) tillatelse til ytterligere oppdemming av Øymarksjøen, Ara og Asperen med 0,686 m. Øymarksjøens tilleggsregulering ble gjennomført ved en forsterkning- og påbygging av lukene - av den gamle Strømfoss dam fra 1907 som var bygget og fortsatt er eiet av Haldenvassdragets kanalselskap. Tilleggsoppdemmingen av Ara og Aspern kunne gjennomføres med den bestående Brekke dam tilhørende Halden kommune.

Den opprinnelige regulering av disse sjøer går tilbake til 1850-årene da Fredrikshalds kanalselskap fikk tillatelse til farbargjørelse av vassdraget og gjennomførte en oppdemming på 0,314 m.

Samlet reguleringshøyde er i dag 1,0 m i Øymarksjøen mellom kotene 107,57 m og 108,57 m hvorav den delen som ligger mellom kotene 107,88 og 108,57 ble konsedert i 1929. For Ara og Aspern er den samlede reguleringshøyde 1,63 m idet det i 1903 etter overenskomst med grunneierne ble etablert et vintermagasin på 0,63 m. Disse sjøene er regulert mellom kotene 105,10 (104,47 i vintertiden) og 106,10 hvorav den del som ligger mellom kotene 105,41 og 106,10 ble konsedert i 1929.

Samlet magasin i Ara-Aspern er ca. 25,3 mill.m³, og av dette er ca. 10,5 mill.m³ innvunnet ved tillatelsen av 1929. For Øymarksjøen gjelder tilsvarende 13,1 mill.m³ som totalt og 9 mill.m³ som tilleggsmagasin fra 1929. Det er forøvrig etablert i alt ca. 125,6 mill.m³ magasin i vassdraget ovenfor Brekke dam tilsvarende ca. 19% av midlere årlig avløp. Femsjøen er i tillegg regulert med 11,2 mill.m³ og magasinprosenten på dette sted er ca. 18,2.

Fra Øymarksjøen og ned til havet ligger følgende utbygde og nyttbare fall:

Strømsfoss (Aremark kommune)	fallhøyde 2,47 m (Øymarksjøen)	
Brekke (Halden kommune)	" 26,6 ")	Øymarksjøen
Tistedalsfoss (Saugbruksforeningen)	" 66,11 ")	
Skonningsfoss (Anker Træsliperi og Papirfabrik A/S)	" 7,89 ")	Ara og Aspern
Porsnes (Saugbruksforeningen)	" 4,4 ")	
	<u>107,47 m</u>	
Totalt fall		

Bruksierforeningen opplyser at Strømsfoss nytter reguleringsvatnet, men uten å være medlem av foreningen. Eierne av Skonningsfoss og Porsnes er medeiere, men kraftverkene er for tiden ute av produksjon. Det tas imidlertid sikte på en snarlig ny utbygging av disse fall.

Vassføringsøkningen p.g.a. tilleggsreguleringen i 1929 er beregnet til 0,58 m³/sek i Strømsfoss og 1,28 m³/sek i fallene nedenfor, tilsvarende en total kraftøkning på 1811 nat.hk.

I henhold til post 1 i de ved kgl.res. 20. september 1929 fastsatte konsesjonsbetingelser utløp reguleringskonsesjonen 20. september 1979. For vassfall som tilhører norske kommuner, gjelder konsesjonen imidlertid på ubegrenset tid. Videre er bestemt at de private vassfallseieres andel i reguleringen eller i reguleringsanleggene tilfaller staten uten vederlag ved konsesjonstidens utløp. I dette tilfelle er det som foran nevnt klart at de private falleiere ikke står som eiere av de reguleringsanlegg som gjorde tilleggsreguleringen av 1929 mulig.

Etter brukseierforeningens betalingstabell er reguleringsrettighetene fordelt med 80,21 % på private interessenter og 19,79% på Halden kommune.

Den søknad som foreligger, gjelder ny reguleringskonsesjon for de privateide reguleringsrettighetene.

Hovedstyret har i innstilling til Departementet datert 20. august 1979, behandlet hjemfallsspørsmålet og har foreslått salg til brukseierforeningen av disse rettigheter for en sum av kr. 500.000,- Salget har som forutsetning at kjøperen får ny reguleringsstillatelse.

I hjemfallssaken gjorde brukseierforeningen gjeldende et sterkt avvikende syn på verdien av reguleringsrettighetene og kom i den forbindelse fram til at disse ingen verdi hadde og framsatte tilbud om en symbolsk kjøpe-

sum på kr. 1.000.-. Argumentasjonen som ble brukt, framgår av bilagene til Hovedstyrets innstilling av 20.8.79, og er vurdert i denne. Hovedstyret har ikke noe å tilføye i denne forbindelse om verdien av reguleringsrettighetene og viser for så vidt til nevnte innstilling. En konstaterer imidlertid at også brukseierforeningen er interessert i at de private reguleringsandeler gis ny konsesjon og legger da til grunn hva annen ny kraft på lang sikt antas å ville koste. Det er imidlertid ennå ikke kommet tilbud om kjøp av rettighetene til den pris staten har forlangt. Halden kommune ønsker å opprettholde reguleringen, og med konsesjon gitt på ubegrenset tid, vil dette bety at reguleringen vil bli drevet videre uansett. Det eneste som kan hindre dette, er at reguleringsrettighetene kan bli ekspropriert til annet bruk, og i denne forbindelse er det jordbruksinteressene som eventuelt kan melde seg. Ved en vurdering i h.t. reguleringslovens § 8 vil Hovedstyret på grunnlag av de uttalelser som foreligger, nå legge vekt på følgende:

Skader og ulemper:

Fylkeslandbrukssjefen i Østfold har oppnevnt et utvalg bestående av fylkesagronomen og herredsagronomene i Aremark og Marker til å vurdere nærmere produksjonsverdien på neddemningsarealene. Utvalget har dessuten supplert seg med skogkonsulenten i Haldenvassdragets skogeierforening. På grunnlag av kartstudier og befaringer har utvalget beregnet de neddemte arealer og deres netto produksjonsverdi i jord/skogbrukssammenheng.

I et kotesystem der kote 1,0 betegner nåværende HRV har utvalget angitt følgende neddemningsarealer inkludert et forsumpningsareal til 0,5 m over regulerings høyden :

	<u>Areal i daa</u>		
	<u>Beite/dyrket</u>	<u>skog</u>	<u>Sum daa</u>
Reg.høyde 0,5 m	302,9	228,6	531,5
" 1,0 "	619,8	408,5	1028,3
" 1,5 "	962,2	575,9	1538,1

Regulerings høyden 0,5 m tilsvarer 0,19 m oppdemning over den gamle konsesjonsfrie regulering slik at differansen mellom arealene for 1,0 m og 0,5 m oppdemning - 316,9 daa beite/dyrket, 179,9 daa skog, tilsammen 496,8 daa - er noe mindre enn hva som svarer til de arealer som neddemmes ved den konsederte tilleggsregulering.

Det nevnte jordbruksutvalg har beregnet netto årlig produksjonsverdi for

jord- og skogbruk av de neddemte arealer ved 1,0 og 0,5 m oppdemming til 177.783 kr. respektive 61.833 kr,): kr. 115.950 for den øverste 0,5 m oppdemming. Forutsetter en at produksjonsverdien øker lineært, vil neddemningsarealene ved den konsederte tilleggsregulering på 0,686 m representere en årlig netto produksjonsverdi på ca. 139.000 kr. Anvendt samme kapitaliseringsfaktor som ved verdivurderingen av reguleringsrettighetene framkommer en kapitalverdi på neddemningsarealene på ca. 1.900.000 kr.,

Brukseierforeningen har hatt visse innvendinger mot utvalgets verdiansettelse og mener den ligger på 70 - 75 % av den angitte. Selv med denne reduksjon vil dyrkingsverdien i betydelig grad overstige den beregnede verdi av reguleringsrettighetene. Hovedstyret kan ikke se annet enn at det er riktig å inkludere et forsumpingsareal over HRV i hvert regulerings-trinn for å få fram den rette differens i jordbruksverdi for de enkelte trinn.

Skadevirkninger forøvrig blir av helt underordnet betydning. Dette gjelder for fisket friluftsliv og landskapsestetiske forhold. Det er i denne forbindelse pekt på fra friluftshold at det har vært opprettholdt en jevn vassføring i vassdraget med positiv effekt. Hovedstyret kan heller ikke se at reguleringen-slik den har vært praktisert - har hatt nevneverdig betydning for forurensnings- situasjonen i vassdraget.

Ved behandlingen av saken i 1929 ble det anført at reguleringen ville være til fordel for bl.a. kanaldriften "Særlig på grunn av den større minimumsvannføring og større vanndybde i grunne løp."

Kanalen er i dag bare i liten grad i bruk idet f.eks. fløtningen på det nærmeste er nedlagt.

Tistavassdraget er varig vernet mot videre kraftutbygging.

Vurdering fra andre

Marker og Aremark kommuner mener primært at reguleringen av sjøene bør begrenses til 0,5 m oppdemming (inklusive den konsesjonsfrie regulering på 0,31 m). Subsidiært går kommunene med på 1,0 m regulering (som i dag) mot at det holdes 0,5 m lavere vassstand i vekstsesongen. Fylkeslandbruksstyret anbefaler samme omfang på reguleringen. Halden kommune anbefaler konsesjon gitt, mens fylkesmannen i Østfold viser til de foreliggende uttalelser og går ut fra at Vassdragsdirektoratet på vanlig måte vurderer de påstander som er framkommet. Det er uttrykt et sterkt ønske om at jordbruket prioriteres høyt ved f.eks. tilkjennning av rett til å ta vat-

ningsvatn fra vassdraget. Innlandsfiskenemnda og fylkesfriluftsnemnda har ingen invendinger - mens Direktoratet for vilt og ferskvannsfiske og Statens forurensningstilsyn stiller visse betingelser.

Grunneierne nedlegger ingen absolutt protest mot reguleringen, men stiller visse krav til nye erstatninger og har krav om at HRV såvidt mulig ikke må overskrides.

Hovedstyrets vurdering:

De foretatte beregninger over jordbruksverdi kontra kraftverdi tyder sterkt på at reguleringen bør opphøre. Som nevnt har imidlertid Halden kommune konsesjonen på ubegrenset tid, og kommunens reguleringsrett er derfor ikke gjenstand for en ny vurdering i h.t. reguleringslovens § 8. Av samme grunn mener Hovedstyret at det heller ikke er aktuelt med en begrensning av reguleringen ved å senke HRV i vektsttiden 0,5 m.

På denne bakgrunn er Hovedstyrets standpunkt at reguleringen bør vurderes som en sak om nye konsesjonsvilkår for de private falleiere og for så vidt delvis også for Halden kommune. En viser i denne forbindelse til Hovedstyrets kommentar til tilsvarende saker om ny konsesjon for private deltakere i reguleringen av Bygdin og Osensjøen. Imidlertid vil en i denne sak med såvidt sterke jordbruksinteresser anta at det vil være grunnlag for disse for en ekspropriasjon av reguleringsrettighetene. Dette gjelder etter Hovedstyrets syn også Halden kommunes rettigheter. En ubegrenset konsesjonstid kan ikke stenge for annen og mere lønnsom utnyttelse etter er tidsforløp av 50 år. Særlig bør dette ikke være tilfelle når den ubegrensede konsesjonstid som her bare gjelder 19,79% av de rettigheter som opprinnelig ga grunnlag for konsesjon. Disse rettigheter må da kunne innløses av andre interessenter ved full betaling etter overenskomst eller skjønn.

Hovedstyret anbefaler gitt ny konsesjon på tilleggsreguleringen av 20. september 1929 på de vilkår som følger i vedlagte utkast.

Dersom det er interesse hos jordbrukerne for tørrlegging av neddemningsarealene, henviser en til vassdragslovens § 30 for ekspropriasjon til jordbruksformål.

I tilfelle det ikke kommer i stand salg av reguleringsrettighetene til brukseierforeningen, er Hovedstyret innstilt på å anbefale at staten

dersom ekspropriasjon blir aktuelt, frafaller krav om erstatning slik at ekspropriasjon i så fall bare behøver å omfatte Halden kommunes rettigheter.

.//. De vedlagte vilkår omfatter nye vilkår for Halden Hovedvassdrags Bruks-eierforening samtidig som en foreslår at post 1, tredje ledd, 2., 5., 6., 7., 8. og 9. gjøres gjeldende for kommunale fall som nytter reguleringen.

Konsesjonstid, post 1 (gammel konsesjon, post 1)

Reguleringslovens § 10, post 1, gir anledning til å gi konsesjonen en varighet av inntil 60 år. Hovedstyret er blitt stående ved å foreslå nye 50 år idet en ikke kan se at det som er framkommet fra jordbrukshold, om mulig annen bruk av neddemningsarealene, berettiger en lengere konsesjonstid enn tidligere. Konsesjonstiden regnes fra 20. september 1979.

For kommunale og statlige vassfall foreslås adgang til alminnelig revisjon av vilkårene etter 50 år.

Avgifter, post 2 (gammel konsesjon, post 3).

Avgiftssatsene pr. nat.hk i konsesjonen av 1929 er kr. 0,50 til staten og kr. 2,00 til kommuner. Den tidligere fastsatte kraftøkning

Den tidligere fastsatte kraftøkning fastholdes også for den nye reguleringsperiode.

Kommunene krever nå kr. 10,- pr. nat.hk i avgift for den nye konsesjon. Dette begrunnes med at magasinene ligger midt i bygda og påfører kommunen større skader enn om de hadde ligget i uproduktive områder. At det heller ikke trenges nye storinvesteringer til damanlegg m.v., mener kommunene også bør tilsi høye konsesjonsavgifter.

De nye utlegg, inklusive avgiftene, som vil følge en fortsatt drift av reguleringsanleggene, vil være tyngende for den beskjedne kraftmengde som innvinnes. Dette bør det i noen grad tas hensyn til. På den annen side representerte en kommuneavgift på kr. 2,- pr. nat.hk i 1929 et høyt avgiftsnivå. Hovedstyret vil ut fra dette foreslå kr. 8,- pr. nat.hk til kommuner.

Til staten foreslås fastsatt kr. 2,- pr. nat.hk.

En oppjustering av avgiften slik kommunene krever - og at justeringen skal foregå hvert 5. år - finner ikke Hovedstyret grunnlag for å betinge. Det

har vært en frivillig sak. Imidlertid foreslår en at de nye avgifts-satser gjøres gjeldende for alle regulanter. Ny prøvelse av avgiftene etter 10 år foreslås betinget i samsvar med lovens bestemmelse.

Engangsgodtgjørelse, post 3 (gammel konsesjon post 4)

Ved konsesjonsmeddelelsen i 1929 ble det betinget en godtgjørelse en gang for alle til staten på kr. 1,00 pr. innvunnet nat.hk. Når det gjelder kraftinnvinning i private fall, antar Hovedstyret at uttrykket "en gang for alle" bare gjelder for den konsesjon som er falt bort og at det er et obligatorisk vilkår ved ny konsesjon. Hovedstyret foreslår engangsgodtgjørelsen satt til samme sats som statsavgiften,): til kr. 2,00 pr. nat.hk.

Fisket m .v., post 5

Konsesjonen av 1929 inneholder ingen bestemmelse om fremme av fisket. Direktoratet for vilt og ferskvannsfisk har fremmet forslag til vilkår nå. Dette synes svært vidtgående sett på bakgrunn av den minimale skade som reguleringen antas å volde. Fra lokalt hold er det for så vidt ingen innvendinger mot ny konsesjon, og direktoratet antar at reguleringene ikke har hatt skade av betydning, men peker på at dammene hindrer fiskens frie gang i vassdraget, og Hovedstyret antar at direktoratet legger størst vekt på dette forhold. Begrunnelsen for forslaget er ellers generelt at det bør stilles nye betingelser i samsvar med de vilkår som i dag benyttes til nye reguleringskonsesjoner. Etter Hovedstyrets syn er avsnittene I og III i direktoratets forslag overflødige. Avsnitt I tar vel sikte på en anleggsperiode og avsnitt III antas å ta sikte på - eller passe for - nye reguleringer. Disse avsnitt foreslås tatt ut.

Når det gjelder bygging av fisketrapp er et pålegg om dette vanskelig å gjøre gjeldende for Halden kommunes utbygging av Brekke kraftverk. Hovedstyret foreslår derfor at vilkåret på dette punkt begrenses til Strømsfoss dam, men at plikt til avgivelse av vatn til trappene også innbefatter den som eventuelt blir bygget i Brekkefallene.

Avgivelse av vatn til annet formål, post 6

Det er et sterkt krav fra jordbruksorganisasjonene og med støtte fra kommunestyrene at det foretas en omprioritering ved disponering av vassressursene. I første rekke gjelder dette rett til gratis å ta ut nødvendig vatningsvatn

til jordbrukere uansett om disse er grunneiere til vassdraget, og således med rett etter loven til å ta ut vatn, eller ikke. Det nevnes også at retten også må omfatte forsyning av vatn til alminnelig husbehov og til industriforbruk.

Idd Bondelag peker på at det planlegges et større vatningsanlegg for endel jordbruksområder i Idd med uttak fra Femsjøen på i alt ca. 240 000 m³ pr. sesong. Her forlanges rett til vatn til rimelig pris.

Brukseierforeningen går sterkt imot dette krav under henvisning til vassdragslovens regler om ekspropriasjon i h.t. § 17.

Departementet har tidligere på prinsipielt grunnlag behandlet et lignende krav. En viser til St.prp. nr. 93 (1979-80) s. 63 vedrørende ny reguleringstillatelse for Strandefjord, Volbufjord og Øyangen i Bagnavassdraget. Her stiller en andre brukerinteresser likeberettiget med kraftverksinteressene til å regulere vatn for sitt behov, og departementet kan bestemme at en del av magasinet skal stilles til disposisjon til annet nærmere bestemt bruk til selvkost.

Et tilsvarende vilkår foreslås tatt inn også her.

Forurensning, post 7

Vilkår til motvirkning av forurensning av vassdraget er ikke tatt inn i konsesjonen av 1929. SFT foreslår bidrag til resipient- og overvåkingsundersøkelse i vassdraget. Videre foreslås tilskudd til renseanlegg på strekningen Ørje - Brekke, alt etter departementets nærmere bestemmelse. Begrunnelsen er særlig at reguleringen har ført til at vannmassene har fått lengere oppholdstid i innsjøene enn før slik at organisk materiale sedimenterer lettere enn før. Sekundære forurensningsvirkninger ved oksygensvikt hevdes derfor å ha lettere for å oppstå i et regulert vatn. Det er dog fra SFT's side uttrykt usikkerhet om i hvilken grad denne regulering har slik virkning.

Brukseierforeningen peker på at reguleringsgraden er liten og at virkningen derfor også må bli liten eller ingen på forurensningsforholdene. Brukseierforeningen kan således ikke se at det er grunnlag for bidrag til de nevnte undersøkelser.

Brukseierforeningen har i annen forbindelse lagt fram tall for at magasinutnyttelsen for de siste 20 år har vært 156% ovenfor Brekke,): at magasinene har vært brukt ca. 1½ gang pr. år. Dette tyder på at reguleringens virkning på forurensningsforholdene er meget beskjeden. Hovedstyret har under tvil foreslått vilkåret tatt med. En går under alle omstendigheter ut fra at eventuelle tiltak får et beskjedent omfang.

Terskler m.v. post 8

Dette vilkår er nærmest obligatorisk ved alle nye reguleringskonsesjoner og er oppstillet også her selv om det ikke foreligger krav som tyder på at det vil ha noen større aktualitet.

Kraftavgivelse, post 9 (gammel konsesjon, post 21)

De berørte kommuner krever 10% kraftavgivelse til pris som fastsatt i 1929-konsesjonen idet denne antas å bli gunstigere enn etter någjeldende betingelser. Etter nevnte bestemmelse skal kraften leveres til en maksimalpris beregnet på å dekke produksjonskostnadene innbefattet 6% rente av anleggskapitalen og med tillegg av 20%. Etter någjeldende lov blir lagt til grunn vanlig pris i vedkommende forsynings- eller samkjøringsområde.

Hovedstyret ser kraftavgivelsesvilkåret som et obligatorisk vilkår ved en ny konsesjon og med den ordlyd som er bestemt i reguleringslovens § 10, post 15. Hovedstyret finner det rimelig at dette vilkår i ny form også gjøres gjeldende for kommunale fall som nytter reguleringsvatnet.

Øvrige merknader

Det er sterkt framholdt at de gamle erstatningene må gjøres til gjenstand for ny vurdering nå.

Det er intet grunnlag for - slik det er forlangt - å kreve nytt erstatnings-skjønn. Det tidligere skjønn har fastsatt erstatningene under forutsetning av at reguleringsanleggene er stedsevarige. Det er imidlertid fastsatt årlige erstatninger for endel takstnummer, og Hovedstyret mener at disse erstatninger må justeres som nå bestemt for nye reguleringer, jfr. vassdragsreguleringslovens § 16. En foreslår derfor at fornyelsen av konsesjonen tilknyttes en forutsetning om slik justering, og at den gjelder for alle som nytter reguleringsvatnet.

Som kompensasjon for de skader og ulemper som reguleringen forårsaker samt for de varige verdier som føres bort fra kommunene, krever disse opprettet næringsfond. Marker kommune krever at dette fastsettes til kr. 250.000.-, mens Aremark ikke har angitt noe beløp. Hovedstyret vil i denne forbindelse peke på at inntil en tredjedel av den verdi som de hjemfalte reguleringsrettigheter representerer, vil tilfalle kommunene i henhold til reguleringslovens § 10, post 5. I tillegg til dette vil en peke på at konsesjonen av 1929 hadde som ett av vilkårene at det ble opprettet et fond på kr. 20.000 til fremme av jordbruket i distriktet. På dette grunnlag finner ikke Hovedstyret at kravet om næringsfond er tilstrekkelig begrunnet. Hovedstyret har som nevnt i det foregående heller ikke funnet grunnlag for å endre på reguleringshøyden i magasinene ved endring av manøvreringsreglementet. Det foreligger krav om å hindre flomstigning over HRV, og særlig er det framholdt at demping av vårflommen er ønskelig.

Hovedstyret vil vise til den løsning vis å vis jordbruksinteressene som en har anvist i det foregående. Det er så små marginer å gå på her at delløsninger med redusert reguleringseffekt ikke bør komme på tale. Dessuten vil en vise til at oppsitternes tekniske konsulent har vist at for Ara og Aspern er stigningen over HRV ubetydelig og forekommer sjelden. Det medgis at reguleringen praktiseres skjønnsomt. Gylmarksjøen har ifølge samme undersøkelse noe større flomstigning. Her er det problemer med tappekapasiteten. En flomsenking her betinger utvidelse av tappemulighetene. Noen nærmere undersøkelser over dette har en ikke sett som aktuell i sammenheng med fortsatt regulering for kraftproduksjon.

Hovedstyret anbefaler at gjeldende manøvreringsreglement legges til grunn ved fortsatt regulering.

///. Sakens dokumenter følger vedlagt.

Behandlet i Hovedstyrets møte 11. desember 1980.

Sigmund Larsen

H. Sperstad